

SVÉD DIPLOMÁCIAI JELENTÉSEK MAGYARORSZÁGRÓL (1918–1920)

A stockholmi Külügyi Levéltárban (Riksarkivet Utrikes departementet) őrzött, a budapesti Svéd Konzulátus által küldött három összefoglaló jelentés (1920-árs dossiersystem HP 579,580) tényleges forrásértékének megállapításához néhány magyarázat szükségeltetik:

I. A svéd mentalitás

Az olvasó számára feltehetően túlzásnak tűnik, hogy a kutató a svéd nemzeti karaktert hívja segítségül diplomáciatörténeti dokumentumok elemzéséhez, azonban Svédország esetében ez az eljárás feltétlenül indokolt. Ez a hatalmas kiterjedésű északi ország a múlt század végéig nagyon szegény volt. Ők maguk 1890-től számítják a nagy fordulatot, az ipari forradalom kezdetét, amelynek segítségével Svédország megkezdte felzárkózását az iparilag legfejlettebb nyugat-európai régióhoz. A rá következő két és fél évtizedben, továbbá a világháború éveiben, nem utolsósorban a semleges státusnak köszönhetően, igen jelentős előrehaladás, a társadalom általános gazdagodása következett be. Az ipar imponáló teljesítménye, az országnak a világtermelésben és a világkereskedelemben kivívott előkelő helye ad magyarázatot arra a jelenségre, hogy a svéd polgárban hallatlan fogékonyság alakult ki a gazdasági fejlődés jelenségei iránt. Az ország köztörténetét az egyetemeken minimális óraszámban tanítják, nem játszik különösebb szerepet a hazájuk egykori nagyhatalmi állására való emlékezés sem, annál büszkébbek az egyetemek komputeres adatbankjaira, a 16. századig visszanyúló teljes adatsorokra, így távol áll tőlük a királycentrikus, politikátörténet-centrikus szemlélet. Amikor a Budapesten járt Orvar Löfgren etnográfusnak, a lundi egyetemen működő Európai Etnológiai Intézet vezetőjének a Magyar Nemzet tudósítója feltette a kérdést, milyenek a svédek, a tudós így válaszolt: „Az átlag svéd büszke arra, hogy népe évtizedek óta nagy nemzetközi tekintélynek örvend, büszke jóléti államának vívmányaira, arra, hogy a svéd termékek minősége – melynek a Volvo a szimbóluma – szinte már mítosz szerte a világban. Áruvédjeggyé vált tehát a népnév.”¹ Röviden: a „svéd” elnevezés a csúcstechnológia, a legkiválóbb áruminőség szinonimájává lett. (Más kérdés persze, hogy Svédország jelenlegi gazdasági nehézségei, a recesszió bizonyára megtépázta kissé ezt a rendkívül fejlett és sajátos nemzeti tudatot, ennek a fejleménynek azonban semmiképpen sem lehet visszamenőleges érvényessége.)

A szóban forgó diplomáciai iratok a legadekvátabb módon tükrözik a svéd nemzeti karakter fentebb vázolt jegyeit. Jelen sorok szerzőjének alkalma volt kutatni az e korszakra vonatkozó német és francia eredetű levéltári iratokban. A német, francia, olasz stb. diplomákat elsősorban olyan kérdések foglalkoztatták, mint a magyar tanácskormány vezetőinek tevékenysége, a pártviszonyok, a Magyarországi Tanácsköztársaság kapcsolatai részben Szovjet-Oroszországgal, részben Ausztriával és Bajorországgal. Velük szemben a budapesti svéd konzulátus tagjai a magyar politikai élet eseményeit a gazdaságra gyakorolt hatásuk szempontjából vizsgálták. Ez a svéd diplomaták sajátos nézőpontja, egyben erőssége, pontosan ezért hat revelációként ennek a szövegnek az olvasása.

II. A magyar szakirodalom

Könnyen érthető politikai okokból az elmúlt évtizedek könyvtermésének zömét a Magyarországi Tanácsköztársaság politikatörténetét taglaló művek tették ki. Az összefoglaló munkák közül egyedül Hajdu Tibor monográfiájában² találunk külön fejezetet a gazdaságpolitikáról, az agrárkérdésről, továbbá a szociálpolitikáról, a később jelentkező szerzők nem szenteltek nagy figyelmet ennek a témának, vázlatos megjegyzéseikben Hajdu gondolatmenetét követték. Hajdu felvetett több lényeges kérdést, így a hadigazdálkodás általános megítélését, a munkaintenzitás csökkenését, a széntermelés nehézségeit és azt az agrárkérdést, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Igyekezett cáfolni a polgári publicisztikának azt az állítását, hogy a Tanácsköztársaság veresége a szocialista gazdaság csődjét jelentette.

A legfeltűnőbb jelenség: a gazdaságtörténeti művek gyér száma. Használható fejtegetéseket találunk Lengyel Gyula írásaiban³ például az 1919-es pénzválságról, rendelkezésre áll egy monográfia a pénzrendszeréről⁴. Egyetlenegy átfogó szemléletű könyv született, Péteri György tollából, ez a kommunista iparirányítási rendszert tárgyalja.⁵ Péteri érdeme, hogy bár érezhető óvatossággal, részletesen taglalta az akkori iparpolitika középponti kérdését, az ipari munkateljesítmények szinte általánosnak mondható és rohamos csökkenését, amelyről a budapesti svéd konzuli jelentések is nagyon konkrét, adatolt fejtegetéseket közölnek.

Megemlíthető még egy forrásközlés 1980-ból, amely „Nagyon bizalmas élelmezési helyzetjelentés. 1919. július 25.” címmel jelent meg.⁶ Az Ágoston Péter és felesége hagyatékában fellelt 25 oldalas összeállítás belső használatra, feltehetően a Kormányzótanács tájékoztatására készült és a készletekre vonatkozó rendkívül pontos adatokkal bizonyította a kommunista rendszer teljes gazdasági kilátástalanságát.

III. A budapesti svéd konzulátus jelentései

Az első rövid helyzetjelentés 1918. december 14-ről datálódik, terjedelme magyar fordításban 5 gépelt oldal. A második, az 1919-re vonatkozó évi jelentés dátuma 1920. február 4., 26 oldalt tesz ki. Végül az 1920-as esztendő adatait tartalmazó éves jelentés 1921. június 11-én készült el. Ez utóbbinak a terjedelme 25 oldal.

Az első jelentésen nincs feltüntetve, hogy kinek szánták. A második címzettje maga a svéd külügyminiszter, Johann Hellner volt. Ez az eljárás nagy valószínűséggel úgy magyarázható meg, hogy a hallatlanul turbulens 1919-es esztendő történéseit („bolsevizmus”, a régi Magyarország katonai-gazdasági szétbomlása stb.) a svéd külügy a lehető leggyorsabban fel akarta dolgozni. Míután Kun Béla kormányát megdöntötték, helyreállították a polgári rendet, a harmadik jelentés esetében már betartották a rendes szolgálati utat, így a budapesti jelentést a konzul közvetlen felettese, Oscar Ewerlöf bécsi svéd követ kapta kézhez.

Az első rövid jelentés inkább eszme-futtatásnak, mint elemző helyzetértékelésnek tűnik, az országos bajok döntő okát a hadsereg csődjében jelöli meg. Az 1919-es és az 1920-as éves jelentések tartalmi gazdagságának érzékeltetése címszavakban: bolsevizmus, román megszállás, az ország gazdasági élete, termelési viszonyok, a pénzügyek állása, kereskedelem, a demarkációs vonal gazdasági jelentősége, gazdasági kapcsolatok az antant országaival és a semleges államokkal, a pénzügyek és a békeszerződés közötti kapcsolat, élelmezés és mezőgazdasági termelés, ipar, kereskedelem, közlekedés. Péteri

arról ír könyvében, hogy „az első világháború és az 1918–1919. évi magyarországi forradalmak gazdaságtörténetének alig van olyan mozzanata, amelynek vizsgálatát teljesnek mondható és megbízható statisztikai forrásanyag segítené. Különösen áll ez a Tanácsköztársaság fennállásának igen rövid időszakára. A szocializálás témakörében is csak erősen töredékes, az ágazatok és vállalati nagyságrendek szerinti bontást teljesen mellőző források állnak rendelkezésünkre.”⁷ Ezzel tulajdonképpen el is érkeztünk a közölt dokumentumok forrásértékét illető első lényeges következtetéshez: *a nagy gonnadal összeállított statisztikai táblázatok, amelyekből fillérnyi pontossággal megismerhetők egyes termelési értékek, és a gabonafélék terméseredményei sem kerek számokban vannak megadva, s ugyanez mondható el a tőzsdére, a részvénytársaságok működésére vonatkozó, a tizedes értékeket is feltüntető számsorokról, jelentősen hozzájárulnak a korszak gazdasági életéről eddig kialakított igencsak vázlatos kép kiteljesítéséhez.*

Természetesen nem könnyű megjelölni a svéd diplomaták forrásait. Történik hivatkozás a Tanácsköztársaság rendeleteire, Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter számításaira, a Pester Lloyd 1920 elején megkezdett, a drágulás mértékét feltüntető cikksorozatára. A világháború időszakát, sőt a békeéveket érintő egyes adatok felhasználása arra enged következtetni, hogy a svéd konzulátus maga is végzett bizonyos összehasonlító számításokat. Természetesen felhasználták az 1919 őszétől hatalomra került kormányok által nyilvánosságra hozott adatokat is.

Az éves jelentések globális megállapításai közül mindössze egyet idézek. „Ha legutolsó éves jelentésemben már úgy határozhattam meg az 1918-as októberi forradalmat mint teljes törést a gazdaság folyamatos fejlődésében, a bolsevizmus bármiféle szerves fejlődés megszűnését jelenti, az erőszak és anarchia időszakát, amikor egy gazdasági rendszert csak papiros határozatokkal építettek fel, a valóságban azonban a termelés majdnem teljes leállása következett be.” Ide kívánczok egy más helyütt olvasható megállapítás, amely szerint 18 milliárd koronára becsülték azt a veszteséget, amelyet az egyes gazdasági üzemek, továbbá az államkincstár a bolsevik uralom alatt elszenvedett.

A forrásérték megjelölésének másik aspektusa nem lehet más, mint annak a módnak a méltánylása, ahogyan *a svéd diplomáciai jelentések bemutatják a régi Magyarország gazdasági szétesésének folyamatát, a megmaradt ország és a leválasztott-leválasztandó részek közötti, történetileg kialakult munkamegosztás megszűnését, az átmeneti állapot minden keserevét s egyben a gazdasági értelemben vett újrakezdés első eredményeit.* Az alakulás-levés időszaka volt ez, amikor Csehszlovákiát még kötőjelesen írták, és itthon már annak is örülni kellett, hogy az eredetileg csupán heti három alkalommal közlekedő személyvonatokat 1920-ban már naponta indíthatták útnak, majd helyreállt a gyorsvonati összeköttetés az utódállamok fővárosaival. Minden tekintetben átmeneti jellegű volt ez a kor, és az ideiglenes állapotok pontos rögzítésében rejlik ennek a kis forráscsoportnak az egyik legfőbb értéke.

Kiindulópontom a svéd mentalitás volt. A gazdaság primátusának feltétlen elismerése azonban egyáltalán nem jelentett részükről közömbösséget Magyarország szemük láttára lejátszódó történelmi tragédiájá iránt. Ellenkezőleg, szánalommal és segítőkészséggel számoltak be a lakosság szenvedéseiről, különösen a gyermekek nélkülözéseiről, a nemzetközi segélyakciók sikereiről. És ami a legfőbb, optimisták voltak a magyar nemzet jövőjét tekintve. A mezőgazdaságot tekintették – mai kifejezéssel élve – húzóágazatnak, és bíztak a magyar nép munkaszeretetében, találékonyságában. A jelentések derűlátó végkicsengése nem hagy semmilyen kételyt ebben a vonatkozásban. „A jó kezdet ellenére sem könnyű helyreállítani a magyarországi államháztartás egyensúlyát. Ha azonban a

vagyonmegváltás helyes alkalmazásával csökkentik az állam adósságát és tetemesen lejjebb szállítják a kiadásokat, különösen az improduktívakat, és egyidejűleg előrehalad a belső politikai konszolidáció, továbbá létrejön a békés, szabad forgalom a szomszédos országokkal, a magyar lakosság által a legnagyobb erőfeszítéssel viselt, rendkívül súlyos adóterhek meghozzák gyümölcseiket. És akkor Magyarország, amely a háború, a forradalmak és korábbi területének közel 2/3-ának elvesztése következtében gyógyíthatatlannak látszó sebeket kapott, az állami pénzügyek gyógyulásának, valamint a területén még mindig létező gazdag termelési lehetőségek kibontakozásának néz elébe.”

Jegyzetek

- 1 *Vadász Sándor*: Tapasztalatok a svéd nemzetudatról. Világosság, 1988. február. 129.
- 2 *Hajdu Tibor*: A Magyarországi Tanácsköztársaság. Bp. 1969. Lásd még a Hajdu Tibor által írt, a Tanácsköztársaságról szóló fejezeteket: Magyarország története VIII. Bp. 1984. (harmadik kiadás) 191–346.
- 3 *Lengyel Gyula*: Válogatott írásai. Bp. 1965.
- 4 *Ambrus Béla*: A Magyarországi Tanácsköztársaság pénzügyrendszere. Bp. 1979.
- 5 *Péteri György*: A Magyar Tanácsköztársaság iparirányítási rendszere. Bp. 1979.
- 6 *Vadász Sándor*: „Nagyon bizalmas élelmezési helyzetjelentés. 1919. július 25.” Agrártörténeti Szemle, 1980. 3–4. 463–471. Ezt a tanulmányt a szakma agyonhallgatta. Ennek nézetem szerint elsősorban nem személyi okai voltak, hanem az a felismerés, hogy egyetlen logikus következtetés vonható le ebből a helyzetjelentésből: a Tanácsköztársaságot a román támadás esetleges feltartóztatása sem mentette volna meg, hogy tehát belső oka volt bukásának, a gazdaság csődjé, nem csupán az ellenséges katonai intervenció.
- 7 *Péteri*: i. m. 94.

Consulat de Suède
à Budapest

Budapest,----18
1918. December 14.

KEGYELMESSÉGED!

Utolsó politikai jelentésemet a forradalom kitörése előtti napon küldtem el. Azóta egyrészt az események oly szédítő gyorsasággal követték egymást, másrészt a postaforgalom annyira késedelmes, hogy minden egyes jelentés elvesztette volna időszerűségét, mire beérkezik. Mivel úgy tűnik, hogy a tegnapi válság után egy ideig talán mégis stabilitás lesz, megkísérlem, hogy röviden vázoljam a pillanatnyi helyzetet.

Az első napok kaotikus állapota sok embert, többnyire fiatal újságírókat dobott a csúcsra, akik a november 1-i összeomláskor a fronton voltak, és akiknek fogalmuk sem volt az egyes szakágak elvégzendő ügyeiről. Pontosan abból az elvből indultak ki, hogy mindenünnen el kell távolítani az eddigi embereket. És bár akadtak köztük vállalkozó szelleműek, az egész eljárás mégis minden területen a dilettantizmus irányában hatott. Elsősorban a köztársaság hadügyminiszterének, LINDERNEK a rendelkezése, aki első beszédét így kezdte: „Nem akarok többé katonákat látni”; ily módon egyetlen nap alatt megszüntette a hadsereg minden kötelékét, a fegyelmet, ami tulajdonképpeni kiindulópontja mindazoknak a szenvedéseknek, amelyek egy hónap óta ezt a szerencsétlen országot sújtják. A szomszédos népek: északon a csehek, nyugaton és délnyugaton a románok, délen a szerbek és a szlovének mind nagyobb területeket szállnak meg az antant védelme alatt. Ez utóbbi megállapított ugyan demarkációs vonalakat, azonban a megszálló csapatok ezeket többnyire átlépték. Magyarország második hadügyminisztere, BARTHA behívta az öt legfiatalabb korosztályt, azonban felszólításának csak gyéren és késlekedve tettek eleget. Bár az ország kezdetben ellenállást fejtett ki nagyon drágán torborzott csapataival, végül – jóllehet tiltakozva és a fegyverszünetre való hivatkozással – mindent el kell viselnie. Kiváló ürügyet szolgáltatnak az egyes területek megszállására a folytonos lázongások, rablások és pogromok az ország valamennyi megyéjében. A hazatérő katonák bujtogatják a falusi lakosságot, a földek egyáltalán nincsenek megművelve, a répa és a burgonya a földben van, a kukorica nagyrészt még töretlen. A parasztok szabadon elhordják a szalmát az állataiknak, a fát fűtésre a földbirtokosok alléiből és kertjeiből, vagy pedig arra kényszerítik a földesurat, hogy mindezt szállítsa nekik haza. A legtöbb birtokot kirabolták, s amit nem tudtak elvinni, megsemmisítették. Minden falunak van nemzeti tanácsa; az állomásokon a tehervonatokat egyszerűen kifosztják. A falvakban elsősorban a zsidók üzleteit és lakásait rabolják ki. Maradék idejünkben a parasztok véget nem érő tanácskozásokat folytatnak arról, hogyan osszák fel maguk között a községhez tartozó földeket. Ezek az állapotok, amelyeken a kiküldött úgynevezett katonaság csak igen ritkán kíván radikálisan változtatni, kínálja az ürügyet az idegen csapatoknak, hogy megszállják a nyugtalan területeket. El kell ismerni, hogy mindenütt, ahol a csehek és a szerbek a hatalmat a kezükben tartják, teljes mértékben megőrzik a rendet. A románok esetében ezt már nem lehet általánosságban elmondani, mert például Erdélyben ismét fellángolt a régi gyűlölet a három ott lakó faj: a magyarok (székelyek), a németek (szászok) és a románok között. A magyar Alföldön, amely Budapesttől keletre és délkeletre terül el, és kizárólag magyarok lakják, a legrosszabbak a viszonyok. Maga Budapest viszonylag még nyugodt, az itt koncentrálódó 150–200 000 szervezett munkás ez ideig kifogástalanul, nyugodtan viselkedik, de vezetőik nem tartják kezükben a gyeplőt olyan erősen, mint korábban, és a munkásság körében nagyon sok

anarchista aknamunka figyelhető meg, amelyben az Oroszországból hazatért hadifoglyok is részt vesznek. A kormány ezért láthatóan nem kívánja komolyan, hogy az oroszországi hadifoglyokat gyorsan hazaszállítsák, mert attól fél, hogy még több lesz a bolsevista propaganda. Másfelől tavaszra súlyos élelmiszerválság várható. Az igazi magyar, különösen a paraszt nem hajlik sem a bolsevizmusra, sem a szociáldemokrácia felé, de még a köztársasági eszme sincs a vérében. A mostani zűrzavarban azonban az egyetlen erős szervezettel a szociáldemokraták rendelkeznek, és a Károlyi-párt két frakciója közül csupán a radikálisok tudnak dolgozni velük, míg a mérsékeltbb elemek napról napra veszítenek befolyásukból. Így tegnap BARTHA hadügyminiszternek le kellett mondania a budapesti helyőrség egy részének követelésére. Vele együtt BATTHÁNY gróf belügyminiszternek is távoznia kellett. Ők ketten a mérsékelt irányzat hívei. SZENDE pénzügyminiszter arra törekszik, hogy megszerettesse magát a tömegekkel; korábban egy kereskedői társulás titkára volt, gyakori beszédeiben azt a kijelentést teszi, hogy a világtörténelemben nincs hasonló példa olyan kolosszális adókra és járulékokra, amilyenekkel ő a vagyonos osztályokat fogja megterhelni. Ez arra ösztönöz minden földbirtokost és vagyonos embert az idegen csapatok által megszállt országrészekben, hogy ez utóbbiakat lelkesedéssel fogadják és önmagukat a cseh, szerb vagy román nemzet hívének nyilvánítják. Hetente többször is elmeséli nekik, hogy amazok tönkre akarják tenni őket. Ezzel szemben állandóan új munkahelyeket teremtenek az egyes minisztériumokban és a pénzzel több mint bőkezűen gazdálkodnak. KÁROLYI miniszterelnök, aki tegnap óta a hadügyi tárcát is birtokolja, és aki ennek vezetésével egy szociáldemokratát bízott meg államtitkári minőségben, még általános rokonszenvnek örvend. Az egyetlen embernek tekintik, aki képes az állam hajóját minden veszélyen át irányítani, ám a valóságban ő csak a kormányt fogja, a hajó oda megy, ahová maga akar, illetve ahová a felszínen nem látható erők űzik. Nincs szándékomban kitérni e jelentésemben az antant politikájára, mindössze azt kívánom megállapítani, hogy 25–30 000 francia, angol vagy amerikai katonából álló, megbízható csapatok bevetésével helyre lehetne állítani a rendet és a nyugalmat Magyarországnak ama részein, amelyeket a szomszéd népek még nem szálltak meg. Sajnálatos rövidlátás az antant részéről, hogy ezt a kis kontingenst nem küldi ide, egyrészt mert az anarchiának a jelenlegi kilátások miatt be kell következnie és mindig további körökre fog kiterjedni, másrészt Magyarország ezáltal elszegényedik és nem lesz abban a helyzetben, hogy eleget tegyen az antant pénzügyi követeléseinek. Meg fog szűnni az is, ami a háború előtt volt: jó piac az antant ipari termékei számára.

Ami a jövő végleges megoldására vonatkozó itteni nézeteket illeti, senkinek nincs illúziója afelől, hogy az ország nagyon megcsonkítva kerül majd ki a békekonferenciáról. A szomszéd népek által meg nem szállt rész a tulajdonképpeni magyar Alföld, amelynek nagyon bizonytalan az időjárása, kizárólag szántóföldje van, ezzel szemben nagyon kevés a fája, a szene, a köve, semmilyen egyéb bányája nincsen, sem petróleum, sem só, sem földgáz. Olyan országocska lenne, amelyik minden tekintetben importra szorul. Másrészt mégis az északi és a déli szlávok között fekszik, mint Románia, ily módon földrajzilag be van kerítve, ennél fogva természetes lenne, hogy Magyarország összes szomszédaival egy államalakulatot képezzen. Mindenesetre akkor nem lenne már az övé a hegemonia, de legalább gazdaságilag virágozhatna. A magyar polgári körök ezzel a megoldással már nagyon elégedettek lennének, miként örömmel üdvöznének minden békés megoldást, amely védelmet nyújt az anarchiával szemben.

Nagyrabecsülésem kifejezésével

Alex Fleisch

(Tintával: „Az agrárreformról legközelebb írok.”)

Consulat de Suède
à Budapest

Budapest, 1920. Február 4.

Évi jelentés 1919.

Kegyelmességed!

Alulírott Főkonzulátus a következőkben alázatosan előterjeszti jelentését Magyarországnak 1919-es gazdasági fejlődéséről a jelen időpontig.

Ebben az időszakban teljes mértékben a politikai viszonyok uralják a gazdasági életet, a gazdaság eseményeinek folyását a politikai történések olyan változatos fejezetei jellemzik, mint a csehek, a románok, a szerbek egymást követő benyomulása a korábbi Magyarország területére, az ország meg nem szállt területének hermetikus elzárása, az itteni szociális zavargások, a kommunista uralom, az ország majd' egész területének ezt követő megszállása s végül egy átmeneti periódus, amikor sem a végleges békekötés nincs meg az antanttal, sem pedig a belső alkotmány nincs kidolgozva.

BOLSEVIZMUS

Az 1918-ra vonatkozó éves jelentésünk egészen a kommunista kormány megalakulásáig vázolja a gazdaság fejlődését és beszámol arról a súlyos gazdasági helyzetről, amely a világháború Magyarországra nézve szerencsétlen kimenetele, a kemény fegyverszüneti feltételek és az egész országot elborító társadalmi feszültségek következtében állt elő. A jelentés egyidejűleg utalt azokra a különböző tervekre és előkészületekre is, amelyeknek célja a gazdasági élet helyreállítása volt. Ha legutolsó éves jelentésemben már úgy határozhattam meg az 1918-as októberi forradalmat, mint teljes törést a gazdaság folyamatos fejlődésében, a bolsevizmus bármiféle szerves fejlődés megszűnését jelenti, az erőszak és anarchia időszakát, amikor egy gazdasági rendszert csak papiros határozatokkal építettek fel, a valóságban azonban a termelés majdnem teljes leállása következett be.

A magyar Tanácskormány március 21-én alakult meg, és 22-én reggel Budapest lakossága megtudta, hogy a kormány parancsaival szembeni minden fegyver ellenállást halálal fognak büntetni. Ezek a parancsok azután gyors egymásutánban követették egymást. Március 27-én jelent meg az a rendelet, amely az összes ipari-, bánya- és közlekedési üzemet, amelyek 20-nál több munkást foglalkoztattak, közvagyonná nyilvánított és a munkások ellenőrzése alá helyezett. A kommunista üzemek vezetésével a társadalmi termelés népbiztosságát bízták meg. Ugyanezen a napon jelent meg az a rendelkezés, amelyik az összes bérházat kommunizálta, továbbá egy másik a pénzügyi intézetek szocializálásáról, amelyeket a pénzügyi népbiztosságnak rendeltek alá. További rendeletekkel felhatalmazták ezt a népbiztosságot a székek kinyitására. Két nappal később következett egy rendelet, amely szerint a Lakásbizottságot felhatalmazták arra, hogy elrekvirálja a proletárok számára a polgárok „szükségletet meghaladó” lakószobáit. A március 29-i rendelet az egész biztosításügyet társadalmassította.

Az április 1-i rendelet közvagyonná nyilvánította a nagykereskedéseket és mindazokat a kiskereskedéseket, amelyek 10-nél több alkalmazottat tartottak. Szocializálták továbbá a szállodákat és panziókat, a gyógyszerárakat, a gyógyszergyárakat, a filmgyárakat és a mozikat, a fuvarozási vállalatokat, a gyógyfürdőket, a gyógyintézeteket, a fényképészeteket, továbbá az ország valamennyi nagy- és középbirtokát.

Egy április 2-i rendelet, amely az alkotmányt tárgyalta, a Tanácsköztársaság célját a tőkés rend megszüntetésében és a szocialista termelési rendszer megteremtésében jelölte meg.

Május elején valósult meg a munkabérek szabályozása, és pedig olyan módon, hogy a munkásokat szakképzettségük szerint öt bérosztályba sorolták, s a béreket az életkoruknak és az eddigi szolgálati idejüknek megfelelően állapították meg. Ezeket a béreket a május 30-i rendelet a nem szocializált üzemek alkalmazottaira és természetesen az állami hivatalnokokra is kiterjesztette. Az I. bérosztályba soroltak hetibére eléri a 150–320 koronát, míg a IV. bérosztályban a szolgálati időtől függően 430–600 korona, az V. bérosztályban 520–650 korona.

A Kormányzótanács június 16-án* megnyitott ülésén a népbiztosok beszámoltak az addig elért eredményekről.

Ezeknek a rendeleteknek alapján a proletárdiktatúra körülbelül 800 pénzintézetet vett a saját kezelésébe fiókaikkal együtt, mintegy egymillió hektár nagybirtokos földet szocializált, a bányákban és gyárakban több mint százezer munkás dolgozik saját számlájára vagy a Tanácsköztársaságnak tartozik elszámolni.

A föld társadalmi tulajdonba vételekor azonban meg kellett tartóztatniuk magukat és 500 hektárig a birtokosokat meg kellett hagyniuk tulajdonukban. A népbiztosok kénytelenek voltak elismerni, hogy az egyéni munkateljesítmény a szocializált ipari üzemekben erősen, mintegy 25–50%-kal csökkent. Azt is be kellett vallaniuk, hogy a munkateljesítménynek ezt a csökkenését nem a szén- és nyersanyaghiány, hanem az okozta, hogy megszűnt a tőkés munkafegyelem, és szakítottak az akkordbérek rendszerével.

A legnagyobb nehézségekkel azonban a mezőgazdaságban kellett megküzdenie a Tanácskormánynak. Megkísérelte, hogy a kistulajdonosok termelését szövetkezeti alapon szervezze meg, de ez a legerősebb ellenállásba ütközött. A népbiztosok ennek ellenére nem akarták elismerni, hogy a kisparasztok valamilyen módon mindig rendelkeznek saját termékeikkel, feketekereskedelmet űznek és adott esetben hatalmukban áll kiéheztetni az ipari lakosságot.

Minden területen érzékelhetővé vált, hogy az egyéni vállalkozó kedv csakis a kommunista elvekkel szemben juthat érvényre, s hogy a bolsevista rendszer kizárja a vállalkozók egyébként gyümölcsöző tevékenységét.

Hozzá kell azonban mindehhez fűzni, hogy Tanács-Magyarország gazdasági tevékenységét kívülről is rendkívül megnehezítették. A szerb, román és cseh csapatok megszállták az ország nagyobbik részét, s persze nem voltak engedékenyek a meg nem szállt ország blokádjában, elszigetelését a legkönnyörtelenebbül hajtották végre. A meg nem szállt területek lakosai, akik saját termelésüket jóformán teljesen beszüntették, a megszállt részeken található birtokaikról, bányáikból és gyáraikból semmiféle élelmiszert, nyersanyagot vagy ipari terméket nem tudtak beszerezni, aminek következtében ennek a természettől megáldott mezőgazdasági ország fővárosának a legkeserűbb nélkülözéseket kellett elszenvednie. A zugkereskedelem útján behozott élelemért vagy iparcikkékért fantasztikus árakat kellett fizetni.

Mindenfajta termelés súlyos akadálya a katasztrofális szénhiány. Ezt tudták a bolsevikok is, és megkísérelték beindítani a széntermelést, de semmit sem tudtak elérni. Negyven szocializált szénbányában 27 000 munkás naponta mintegy 9707 tonna barnaszén termelt ki. A békeidőkkel összehasonlítva a munkateljesítmény 50%-kal csökkent. En-

* Feltehetően elírás, csak 26-án tartottak ülést.

nek ellenére Kun Béla április végén azt a javaslatot tette az orosz szovjetkormánynak, hogy magyar bányamérnököket küld Oroszországba, hogy magyar segítséggel az ottani termelést is fellendítsék, s ily módon véget vessenek a szénínségnek Oroszországban és Magyarországon. Sőt, ez a javaslat azt is magában foglalta, hogy Európa szervezett bányászainak képviselőiből egy nemzetközi széndirektóriumot hoznak létre abból a célból, hogy a szénkitermelés csökkentése segítségével nyomást gyakorolhassanak az összes nem bolsevik országra.

Teljes az ellentmondás a gyenge teljesítmény és a munkabérek, valamint a kommunista termelés önköltségei közt.

A széntermelés önköltsége 1919 júniusáig gyorsan növekedett. A vájárok bére 1918 októbertől 1919 májusig 10,94-ről 58,65 koronára emelkedett, ezzel szemben az egy munkásra jutó szénmennyiség 1918 októberben 7,16 métermázsa, 1919 májusban 3,09. A vas-és gépiparban a 100 kg öntöttvasra vetített önköltség összege 1918 végén 50,80 koronáról a proletárdiktatúra időszakában 2700 koronára nőtt. A háború alatt egy cséplőgép előállítására 200 000, a proletárdiktatúra idején 1 400 000 koronába került. Egy gőzeke ára 1914-ben 70 000, 1919-ben 1 100 000 korona. A Magyar Államvasutak gépgyárában egy mozdony előállítási ára 120 000 koronáról 2 400 000 koronára emelkedett. Békeidőben egy uszályért 70 000–80 000, a háború vége felé 120 000–125 000 koronát kértek, azonban 1919 májusban már csak 1 300 000 koronáért volt kapható. Egy budapesti gépgyár 1918 júniusában átlagosan heti 70 koronát fizetett ki egy-egy munkásának, amiért annyi terméket kapott tőle, amennyit 300 koronáért értékesített. Ez az arány 1919 júliusban a visszájára fordult, ugyanis a munkás hetibére 300 koronára rúgott, viszont az általa megtermelt érték – annak ellenére, hogy a vételár húsz–húszonötszörösére nőtt – körülbelül 90 korona volt.

Egy nagy budapesti gépgyár 1919 júniusban megállapította, hogy egy munkás minden munkaóráján 22 koronát veszít. Ha beszámítjuk az egy munkaórára eső összes költséget, az 1000 munkást foglalkoztató vállalat óránként 22 000, naponként (8 órás munkaidővel számolva) 176 000, a proletárdiktatúra összesen 100 munkanapjában 17 500 000 korona veszteséget szenvedett el.

A bolsevizmus pénzügyi mérlege nem volt jobb a mezőgazdasági és ipari termelésben elért eredményeinél. Mivel elvben minden üzemet állami tulajdonba vettek, az egész korábbi adórendszer is megszűnt. Mivel a kommunista gazdálkodás következtében úgyszólván minden üzem veszteséges volt, ezeknek az üzemeknek a deficitjét és az összes állami kiadást csak új papírpénz kibocsátásával lehetett fedezni. Mivel az Osztrák–Magyar Bank újabb kölcsönökkel nem állt rendelkezésre, a Budapesten maradt kliséket használták fel, amelyeknek segítségével 1918. ősz óta csak egyik oldalukon nyomott 25 és 200 koronás névértékű bankjegyeket állítottak elő. Most Osztrák–Magyar Bank aláírással nagy mennyiségben nyomtak és hoztak forgalomba ilyen egyik oldalukon nyomott, s ezért „fehérpénznek” nevezett bankjegyeket. Ezt a fehérpénzt kezdettől fogva a legnagyobb bizalmatlansággal fogadták, és a proletárdiktatúra drákói büntetései ellenére sohasem érte el teljes értékét. A bolsevizmus bukása után, amikor kivonták a forgalomból, névleges értékének 1/5-ét fizették vissza.

Jobban sikerült az úgynevezett „zöldpénz” kibocsátása, amelyet a kommunisták a Postatakarékpénztárral mint felkelős intézménnyel írtak alá. Az aprópénz hiánya miatt ezeket az 5, 10 és 20 koronás papírpénzeket meglehetősen szívesen látta mindenki, úgyhogy kiadása a bolsevizmus vége után is folytatódott. Ma körülbelül egymilliárd ilyen

bankjegy van forgalomban, az Osztrák–Magyar Bank által kibocsátott bankjegyekhez viszonyítva mindössze 4% az értékkülönbség.

A kommunisták semmilyen komoly kísérletet nem tettek annak érdekében, hogy az állam pénzügyeit kezeljék. Mivel uralmuk alatt a külkereskedelem is szünetelt, legfeljebb árucseréyletekre került sor Ausztriával, Olaszországgal és Németországgal, mentesültek attól, hogy szembenézzenek a súlyos gazdasági problémákkal. A külföldi valutát sem elsősorban gazdasági megfontolásokból, hanem propaganda célokra használták fel. Nem sikerült azonban jelentős mennyiségű valutát beszerezniük. Egyrészt azért, mert a bolsevikok kénytelenek voltak a helyükön hagyni a minisztériumok, bankok régi, szakképzett hivatalnokait – rá voltak utalva az ő szakismereteikre –, másrészt nem tudták megakadályozni, hogy ez a tisztviselői kar passzív rezisztenciájával keresztetesse törekvéseiket. E magatartásnak köszönhetően az igazi értékek közül nem sok ment tönkre, például a székelyek, az értékpapírletek majdnem teljesen érintetlenek maradtak, és a legtöbb üzemben a károkozás a leállásra és a szervezetlenségre korlátozódott, miközben a gépekben, sőt gyakran a készletekben sem esett kár. Még így is nagyon jelentősnek mondható azonban a gazdaság területén okozott veszteség, egyedül az ellenérték nélkül kiszolgáltatott munkabér több milliárdra rúg. Tizennyolcmilliárd koronára becsülik az összveszteséget, amelyet részint az egyes gazdasági üzemek, részint az államkincstár a magyar bolsevizmus 131 napja alatt elszenvedett.

ROMÁN MEGSZÁLLÁS

A tarthatatlan gazdasági állapotok, a Kun Béla rendszerével szemben megmutakozó, a legszélesebb néprétegeket átfogó elégedetlenség, továbbá a román csapatok előrenyomulása Budapest irányában: ezek a tényezők augusztus 1-én a kommunista uralom megdöntését eredményezték.

Alig lélegezhetett fel a sokat próbált Budapest, amikor augusztus 3-án bevonultak a román megszálló csapatok, hogy egészen november 12-ig megszállva tartsák Magyarországot fővárosát. Jóllehet augusztus 6-án megdöntötték a még néhány kommunistaival megterhelt szocialista átmeneti kormányt és egy nemzeti-konzervatív polgári kormányt állították a helyére, annélfogva a rend és fegyelem terén hamarosan határozott javulás következett be a közélet minden területén, a gazdasági életet megbénították a megszálló csapatok szorító előírásai. A gazdaság létfeltételei azáltal károsodtak, hogy a megszálló hadsereg nagyszabású rekvirálásokat hajtott végre. Vidéken nemcsak élelmiszereket, gabonát és az állatállomány zömét, hanem gépeket, eszközöket, sőt a vetőmagot is lefoglalta és elszállította. Ily módon az őszi vetés a normálisnak csak 25%-a. Rubinek földművelésügyi miniszter 30 milliárd koronára becsüli a román megszállás által a magyar mezőgazdaságnak okozott károkat.

Az ipari központokban, különösen Budapesten és a fővárost körülvevő gyárvárosokban a román megszálló csapatok több száz millió korona értékben szereltek le gépeket, amellet még elrekvirálták majdnem az összes nyersanyag- és félkészáru-készletet, valamint a raktárakban található késztermékeket. A Clemenceau-féle demarkációs vonal által határolt törzs-Magyarország iparának okozott veszteség ötmilliárd koronára rúg.

Végezetül a megszálló csapatok elkobozták a magyar államvasutak anyagi javainak legnagyobb részét, pedig ez utóbbi az öt évig tartó háborúskodás miatt amúgy is erősen lecsökkent és elhasznált volt. A Budapestre irányított, egyébként is nyomorúságos szállítmányokat csak elmondhatatlan nehézségek árán sikerült eljuttatni rendeltetési helyükre.

Ilyen körülmények között aligha lehetett szó élénk kereskedelmi tevékenységről. A megszállt országrészekből vagy a szomszédos országokból behozni szándékozott minden vagon áru számára be- és kiviteli engedélyt kellett kérni különböző idegen hatóságoktól, ami nagyon sok nehézséggel járt, s ha már minden engedély rendben volt, a szállítást csak a legritkább esetben lehetett simán véghezvinni. Mindig félni kellett attól, hogy az összes engedély dacára az árukatállítás közben vagy megérkezésükkor elbozzák és kárpótlás nélkül elszállítják. Ilyen viszonyok között a normális kereskedelmi tevékenység lehetetlenné vált, és a terepet át kellett engedni a spekulánsoknak, akik jobban tudtak védekezni a rejtékutakkal járó veszélyekkel szemben. Magától értetődik, hogy a költségeket és a kockázatot ennek megfelelően drágán megfizették.

A MEG NEM SZÁLLT MAGYARORSZÁG GAZDASÁGI ÉLETE A ROMÁNOKNAK A TISZA-VONALRA TÖRTÉNT VISSZAVONULÁSA ÓTA

Az antant hetekig tartó tárgyalásai és beavatkozásai után a románok november folyamán kiürítették a békeszerződés tervezete szerint a magyaroknál maradó terület legnagyobb részét. Ilyeténképpen adott volt a lehetőség arra, hogy a gazdasági élet valamelyest visszatérjen a rendes kerékvágásba.

ÉLELMEZÉS

Mint mindenütt Közép-Európában – sajnos –, Magyarországon sem volt lehetséges nagyarányú felújítási munkálatokba kezdeni, sokkal inkább a hétköznapok szorongató gondjainak megoldása nyomult előtérbe. Mindenekelőtt a lakosság élelmezéséről kellett gondoskodni, ami különlegesen súlyos problémává lett azért, hogy a románok vidéken rekviráltak, és a megszálló csapatok kivonulásuk alkalmával magukkal vitték a főváros készleteinek egy részét is. Az élelmiszer-ellátás, mivel a szabad forgalomra bízta, kielégítő lett ugyan, de az olyan élelmezési cikkek árai, mint a hús, gyarmatárúk stb. túlságosan magasak voltak ahhoz, hogy a széles néprétegek számára elérhető legyenek. A jegyre adagolt élelmiszerek azonban nagyon nehezen és gyakran csak csökkentett fejadagban voltak kaphatók, s ez mindenekelőtt a kenyérrre vonatkozik. A rossz valutahelyzetben lévő agrárországnak ennél fogva arra kell gondolnia, hogy búzát hoz be a tengerentúlról, kiváltképp mióta eredménytelenül végződött minden kísérlete, hogy gabonát kapjon Jugoszlávia jelentős feleslegéből.

Még rosszabb Magyarország lakosságának a helyzete a ruhabeszerzés vonatkozásában. Majd minden textilgyár a megszállt területen található, és a behozott áruk magyar pénzben számítva fantasztikus áron kelnek el, úgyhogy széles néprétegeknek le kell mondaniuk arról, hogy pótolják elkopott ruházatukat, ami főként a gyermekek számára igen szomorú következményekkel jár. Hiány van csecsemőkkelengyében, gyermekfehérneműben és -cipőben, így az ő testi és szellemi fejlődésük gyakorta lehetetlenné válik. Sajnos a vételek tízezei kapják osztályrészül a betegséget és a halált. E szomorú állapotok enyhítéséhez már eddig is nagymértékben hozzájárultak a külföldi segélyek; a legnagyobb akciókat eddig az Egyesült Államok, Hollandia és Svájc bonyolították le, s a magyar lakosság nagy hálával tekint az eljövendő svéd segélyakció elébe, mert az eddigi támogatás is oly nagylelkű volt. Mindazonáltal ezek a segélyek a legelkeserítőbb nyomornak csupán egy részét tudták megszüntetni.

TERMELÉSI VISZONYOK

Semmilyen statisztikai adat nem áll rendelkezésre a múlt évi aratásról. Általában kielégítő volt, és mivel a kommunisták rendeleteit vidéken igen kevésbé hajtották végre, ezért nem tehetők tönkre a mezőgazdasági termelést oly nagy mértékben, mint az iparban. A román megszállás ellenben nemcsak a termelés lefoglalásával járt, hanem gyakran az őszi munkálatokat is megakadályozta, amint már fentebb kifejtettük, így elsősorban a tavaszi vetéstől függ majd, milyen reményeket lehet táplálni a következő aratással kapcsolatban.

Nagy igyekezettel törekedtek a széntermelés fokozására. Jelenleg már 150 000 mázsa a napi termelés, ami fedezi a világítás és a vízművek szükségletét, továbbá egy nagyon korlátozott vasúti közlekedés fenntartását, minimális fűtés biztosítását, valamint néhány iparág üzemben tartását. Az ipar teljesítőképességének teljes kihasználásáról egyelőre nem lehet szó, ehhez nincs sem szén, sem nyersanyag.

PÉNZÜGYI VISZONYOK

A termelés csekély eredményei ellenére a legtöbb vállalat pénzügyi mérlege kedvezőbb, ugyanis a papírpénz inflációja, a magyar valuta értékcsökkenése és a nyersanyaghiány folyamatos áremelkedést idéz elő, így – magyar pénzben számítva – jelentős nyereség érhető el. Ezek a tények kihatottak az értéktőzsdére is. A börzeforgalom 1919 őszén újból megkezdődött, és nemsokára nagy forgalmat könyvelhettek el. Igaz, ez emelkedő árfolyamokon valósult meg, amit az indokolt, hogy az építési költségek és anyagárak növekedése miatt az egyes vállalatok belső értéke jelentősen megnőtt. Az árfolyamok emelkedésében azonban a spekulációnak is jelentős szerep jutott, mivel a lakosság egyre szélesebb köreit csábította az a lehetőség, hogy a félelmetes drágulás miatt csekély bevételeit tőzsdei nyereséggel egészítheti ki. Ez persze szerfölött egészségtelen jelenség a magyar gazdasági életben, és az esetleges visszaesésen túlmenően súlyos gazdasági következményekkel járhat.

Új ipari és kereskedelmi vállalatok alapítása az adott körülmények közt csak a legritkább esetben volt lehetséges, és a háború utolsó éveiben oly jelentős értékpapír kibocsátási tevékenység 1919-ben összezsugorodott. Új pénzintézeteket az 1919-es évben Magyarországon nem alapítottak. A többi új alapítás és a tőkenövekedés a következőképpen alakult:

Új alapítások:	Tőke millió koronában			
	1919	1918	1917	1916
Ipari és kereskedelmi részvénytársaságok Budapesten	106	480	208	211
Ipari és kereskedelmi részvénytársaságok vidéken	46	374	100	22
Tőkenövekedés:	Tőkeemelés millió koronában			
	1919	1918	1917	1916
Pénzintézetek Budapesten	14	486	215	320
Pénzintézetek vidéken	8	193	170	22
Ipari és kereskedelmi részvénytársaságok Budapesten	38	252	316	92
Ipari és kereskedelmi részvénytársaságok vidéken	18	99	91	62

Az 1919-es kibocsátások szerény eredményeit több társaság likvidálása tovább csökkentette. A végeredmény:

	1919	1918
	millió koronában	
Új részvénytársaságok	153,05	855,01
Likvidált részvénytársaságok	53,44	47,43
Nettó eredmény	99,13	807,57
Tőkeemelés	73,68	1032,70
Tőkecsökkenés	7,57	13,80
Nettó növekedés	66,10	1018,89
Az össztőke effektív növekedése	165,24	1 826,47

Az aranyiac a papírpénz inflációja miatt sokáig megőrizte folyósíthatóságát, mivel azonban a tőzsdének roppant összegekre van szüksége, s az ipar és a kereskedelem is nagy összegeket vett igénybe, hogy üzleteit a gyakori áremelkedések ellenére is lebonyolíthassa, egyre inkább megfigyelhető a pénzszűke, ami a következő hónapokban egyenesen pénzhiányhoz fog vezetni.

Egyre sürgetőbb a jegybank kérdésének megoldása. Egyelőre az Osztrák–Magyar Bank még folytatja tevékenységét, ennek a banknak a papírpénze – változatlanul a régi formában – törvényes fizetőeszköz. A békeszerződés tervezete viszont előírja az Osztrák–Magyar Bank azonnali likvidálását és a Magyarországon forgalomban lévő bankjegyek lebélyegzését, ennél fogva a békekötést azonnal követnie kell egy magyar jegybank megalapításának. Az Osztrák–Magyar Bank mellett azonban a Postatakarékpénztár is gyakorolja a kommunizmus alatt megkezdett tevékenységét, jelesen kis címletű papírpénz kibocsátását. A kétfajta pénznem alkalmazása nagyon szerencsétlen megoldásnak bizonyult: a különböző bankjegyek közt csekély értékkülönbség van, a Postatakarékpénztár által kibocsátott pénzt néhány százalékkal kevesebbre értékelik, mint az Osztrák–Magyar Bank közpénzét. Ez utóbbiból az ezerkoronásnak különösen nagy a keletje, külföldi áruk és külföldi valuta kifizetésére csak az ilyen ezerkoronás jegyeket fogadják el fizetőeszközként.

Az Osztrák Köztársaság pénzének lepecsételése óta a magyar valuta elszakadt az osztráktól. A kommunista periódusban a magyar, tehát a nem lepecsételt bankjegyek 4–5%-kal kevesebbet értek, 1919 szeptemberében azonban már többet értek, mint az osztrák ért, a különbség jelenleg 25–35%.

KERESKEDELEM

A kereskedelem ebben az időszakban egyre jobban fellendült és abba a helyzetbe került, hogy a forradalom és a román megszállás által megszakított régi kapcsolatait felújítsa. Nem csupán Német-Ausztriával és Németországgal, hanem Olaszországgal is, amelyik az összes antanthatalom közül a legtöbbet fáradozott annak érdekében, hogy a kereskedelmi kapcsolatokat újracsomózzák és a legkevesebb nehézséget támassza a személy- és áruforgalom útjába. Az Olaszországgal és a rajta keresztül fenntartott kapcsolatokat az

a körülmény is elősegítette, hogy valamennyi antant és semleges valuta közül pont az olasz áll a legmélyebben, vagyis Magyarország itt tud a legolcsóbban és a legkönnyebben vásárolni. A másik kedvező feltétel az volt, hogy az Olaszország által felkínált termékeket rendszerint még korábban, tehát a líra kedvezőbb árfolyamának időszakában fizették ki az olasz tulajdonosoknak, így az abszolút árak is gyakran olcsóbbak azoknál, amelyeket az érintett országok kérnek közvetlenül felajánlott áruikért. A Trieszttel és Génúával Bécsen át fenntartott vasúti közlekedés is viszonylag gyorsabbnak és megbízhatóbbnak bizonyult.

Ezzel szemben a Skandináviával folytatott kereskedelemben nagyobb nehézségeket kellett leküzdeni. Az áruszállítások átlagosan 6–8 hetet vettek igénybe, az átmenő forgalomhoz engedélyeket kellett szerezni mind Németországban, mind Német-Ausztriában, és a valutaszerezés, az elszámolás nem volt közvetlenül megvalósítható, mivel sem a svéd valutát Budapesten, sem pedig a magyar koronát Stockholmban nem jegyezték. Nagymértékben hozzájárulna a magyar–svéd kapcsolatok élénkítéséhez, ha megszerveznének egy szabályozott és megbízható áruforgalmat, s ha végbemenne a valuták kölcsönös cseréje tőzsdei bejegyzés alapján.

Különös jelentőségű lesz Magyarország számára az az árucseré, amelyet olyan területekkel bonyolít majd le, amelyek eddig az országhoz tartoztak, azonban az eljövendő békeszerződés el fog szakítani tőle. Természetellenes és veszteséges mind a magyarnak megmaradó országnak, mind a most megszállt területeknek a jelenlegi állapot, hogy tudniillik a demarkációs vonalakon keresztül a forgalmat majdnem teljesen lehetetlenné teszik.

A DEMARKÁCIÓS VONAL GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

Magyarország megszállása, illetve területeinek elszakítása a volt államtesttől kiterjed az ország északi, keleti és déli részére, átfogja kerekén kétharmadát a korábbi államterületnek, és az elszakított részek a középén és nyugaton megmaradt egyharmadtól teljesen elvannak zárva.

Szünetel minden áru-, személy-, postai- és táviratforgalom a románok által megszállt területtel, s ha mégis sikerül valami csekély személyi és hírkapcsolatot fenntartani, ez csak annak köszönhető, hogy vállalkozó szellemű utasok az éjszakai sötétségben kis csónakokkal vagy úszva átkelnek a Tiszán. A cseh–szlovák és jugoszláv területekkel sikerült megvalósítani – jóllehet sok nehézséggel az útlevél- és határellenőrzéseknél – az utasforgalmat, és ha szerfölött bizonytalanul is, létezik a hírkapcsolat. Néhány elszigetelt kompenzációs cserétől eltekintve azonban a mai napig nem engedélyezték az árucserét.

Abban a békeszerződés-tervezetben, amelyet ez év január 15-én adtak át Neuilly-ben a magyar békeküldöttségnek, az antant nagyjában-egészében ott húzza meg Magyarország jövőendő határait, ahol most a demarkációs vonal húzódik. Csupán a román határ kerül átlagosan száz kilométerrel keletebbre, mint a jelenleg megszállva tartott Tiszavonal. Ezért lenne fontos, hogy közelebbről jellemezzük a gazdasági kapcsolatot a régi Magyarországtól a békeszerződés-tervezet szerint elcsatolandó területek és az eltervezett új Magyarország között.

Ha figyelmen kívül hagyjuk is a korábban autonóm Horvátországot és Szlavóniát (ezeket Magyarország teljes egészében elveszíti), a demarkációs vonal a magyar állam területét 282 870 km²-ről 104 554 km²-re csökkenti le, tehát 63,10%-kal; a lakosság lélekszáma 18 264 533-ról 7 713 869-re, vagyis 57,77%-kal apad.

Ha a békeszerződés-tervezetet lényegesen nem változtatják meg, Magyarországnak területének csökkentése következtében a következő veszteségeket kell elszenvednie:

Megnevezés	Veszteség		Az új államnak megmarad
	abszolút számban	%-osan	
Szántóföld	7 468 037 ha	57,12	5 607 315 ha
Szarvasmarha-állomány	3 870 460 db	65,37	2 055 373 db
Lóállomány	835 346 db	56,30	649 548 db
Sertésállomány	2 924 174 db	51,98	2 709 851 db
Juhállomány	3 629 448 db	70,84	1 493 823 db

Az utolsó tíz esztendő átlagaratását számítva elvész

Termék	Veszteség		megmarad
	abszolút számban q	%-osan	
Búza	21 222 267	51,76	19 968 316
Rozs	4 280 186	32,25	8 993 403
Árpa	9 506 202	54,94	7 874 052
Zab	9 803 046	67,67	4 683 984
Kukorica	28 925 382	62,54	17 322 700
Burgonya	25 816 917	53,00	22 935 643
Cukorrépa	30 707 324	64,29	17 051 053

E rendkívül nagy veszteségek ellenére Magyarország még mindig jelentős felesleget tudna exportálni mezőgazdaságának ezen fő termékeiből, ha mezőgazdaságának hozadéka nem csökkent volna jelentősen az utóbbi 6 évben termelési módszereinek és eszközeinek rosszabbodása miatt. Ha ismét elérnék a békebeli termés átlagát, a számok a következőképpen alakulnának az utolsó 18 év aratási eredményeit alapul véve.

A megmaradó Magyarországnak lenne:

	terméshozam q	fölösleg q
Búza	19 968 316	4 881 228
Rozs	8 993 408	2 516 291
Árpa	7 874 052	3 574 832
Zab	4 683 984	1 299 894
Kukorica	17 322 700	2 108 451
Burgonya	22 933 643	Hiány: 689 952

Egyes vetőmagvakból, különösképpen vörös lóheréből és bíborheréből jelenleg is van felesleg exportra. Az ilyen magok előállítására különösen nagy súlyt helyeznek majd az elérhető kedvező árak miatt, annál is inkább, mert ily módon kompenzálni lehet más fontos magok, így például a répa- és fűmagok importját.

Az átlagos bortermés 4 664 483 hl-t tesz ki, ebből az új államterületre 39%, azaz 1 819 149 hl esik, aminek következtében átlagos szüretelés esetén 498 011 hl jutna exportra.

Az ország megcsonkított területén 1 814 894 métermázsza cukrot tudnának előállítani, amiből 1 280 896 q a főlöleg, míg békeidőben a cukorkivitel két-négy millió métermázsát tett ki évente. A ténylegesen uralkodó cukorhiány, a behozatalra irányuló törekvések szolgáltatják a legjobb bizonyosságot arra, hogy a termelésnek ilyen sajnálatos visszaesése következett be, amikor az export szóba sem jöhet.

Vágómarhát és tenyészállatot, zsírt, szalonnát és húst Magyarország a következő öt évben aligha tud exportálni, ugyanis állatállománya a háború alatt és az ellenséges megszállás következtében igen nagy veszteségeket szenvedett. Szárnyast és tojást, a régi Magyarország jelentős exportcikkait nem lehet nagyobb mennyiségben a külföldi piacokra tartalékolni, ha Magyarország végleg elveszti déli megyéit.

Az állati termékek közül a gyapjú és a nyersbőr a legfontosabb, ezekből még a csökkent területű Magyarország is kivitel tud felmutatni éppen annak következtében, hogy a Monarchia szétesett, s hogy az állam területe kisebb lett. A gyapjúfeldolgozó gyárak közül csupán egyetlenegy maradt Magyarországon. A jelentős textilüzemek szlovák területen találhatóak; az előállított gyapjú korábban jelentős nem magyar felvevői az osztrák gyárak voltak, amelyek jelenleg szintén Cseh-Szlovákiában fekszenek. Ez az oka annak, hogy a juhállomány nagymérvű csökkenése dacára a gyapjú kivitelére ez idő szerint is van lehetőség.

Hasonló a helyzet a nyersbőrökkel, amelyeknek feldolgozásával a megmaradt magyar területen több gyár is foglalkozik. Mégsem tudják az összes nyersanyagot feldolgozni, mert a szén és a cserzőanyag hiánya megakadályozza őket abban, hogy teljes kapacitással dolgozzanak. Kész bőr ellenében Cseh-Szlovákiába és Németországba visznek ki nyersbőrt, és még az így értékesített mennyiségen felül is van lehetőség exporttöbblet elérésére.

A fakivitel, amely évente kerek ötvenmillió koronára rúgott, teljesen meg fog szűnni, ha Magyarországnak valóban le kell mondania erdőterületének több mint 90%-áról. A megmaradó Magyarország inkább jelentős behozatalra szorulna tűzi- és ipari fából. A papíripar 99%-a is azokon a területeken van telepítve, amelyeket az antant a szomszéd államoknak akar juttatni.

A régi Magyarországon a szénbányászat 1913-ban 102,74 millió métermázsát termelt. Ennek ellenére jelentős volt az import, főként fekete- és gázzsénből. A legjobb minőségű szenet szállító bányák Erdélyben találhatóak, így az ország jelenlegi területén csak barnaszénbányák maradtak, amelyeknek mai, óriási erőfeszítéssel kikénszerűtetet termelése évi 45 millió métermázsának felel meg. Emellett csak nagyon csekély mennyiségű szénbehozatalt sikerült elérni, ráadásul a békeszerződés kötelező szénszállítást irányoz elő Jugoszláviába.

A hajdan évi 20 millió métermázsza ércet kitermelő vasércbányák közül mindössze egy maradt, ez legfeljebb 4 millió q-t képes kitermelni. A kohók közül is csupán egy áll rendelkezésre, az ózdi, amely 1 800 000 q nyersvasat tud előállítani.

A helyzet rendkívül súlyos, mivel a 39 vasgyártó üzem közül 32 a megszállt területekre esik, s ez utóbbiak a lóerő 54,4%-át, a munkások 52,7%-át, továbbá a termelés

60,3%-át mondhatják a magukénak. A 192 gépgyár közül viszont 132 a meg nem szállt területen van. (A lóerő 82,8%-a, a munkások 86,9%-a, az évi össztermelés 89,6%-a.) A 228 egyéb vasfeldolgozó közül 121 a meg nem szállt területre esik, a lóerő 47,6%-ával, a munkások 47,5%-ával és az éves termelés 54,7%-ával.

Az ország számottevő malomiparának legnagyobb üzei a fővárosban koncentrálódnak. A budapesti malmok 1914-ben kereken nyolcmillió métermázsa kenyérgabonát őröltek, jóllehet ebben az évben sem tudták kihasználni teljes kapacitásukat. Most elvannak vágva legfőbb beszerzési területeiktől az ország déli részén, amelyek jelenleg Jugoszláviához tartoznak.

A fennmaradt textilipar elsősorban a kender és a len feldolgozására rendezkedett be, ezeket legnagyobbbrészt szintén Dél-Magyarország szállította. Nem kizárt azonban, hogy a magyarnak marad területen is folyhat ilyen termelés.

Nehéz helyzetben lesz a vegyipar, amely az utóbbi időben jött létre igen céltudatos munkamegosztással. Jelenleg az üzemeknek mintegy fele belföldivé változik át.

GAZDASÁGI KAPCSOLATOK AZ ANTANTTAL ÉS A SEMLEGES ÁLLAMOKKAL

Mindazonáltal a demarkációs vonalak, illetőleg a jövőndő határok gazdasági jelentősége nem lenne oly végzetes Magyarországra nézve, ha fennállna annak a lehetősége, hogy a magyarnak maradó és az elszakítandó területek között mihamarabb egy félig egészséges kereskedelmi kapcsolatot lehetne ismét kialakítani. A békeszerződés-tervezet azonban ebben a vonatkozásban sem hagy sok esélyt Magyarországnak, ugyanis a szövetséges hatalmak (Német-Ausztria kivételével az ország összes szomszédja közéjük tartozik) arra kötelezik, hogy az elkövetkező öt évben a legnagyobb kedvezményt biztosítsa nekik anélkül, hogy ugyanezt igényelhetné magának. Sőt, az új Magyarország állampolgárainak megtilthatják, hogy az elszakított területeken lévő vállalataikat és fiókjaikat megtartsák, és arra kényszeríthetik őket, hogy ez utóbbiakat a legkedvezőtlenebb feltételek közt likvidálják.

A békeszerződés ilyen fajta egyoldalú határozatai Magyarországot olyan helyzetbe juttatnák, hogy semmi módon nem érvényesíthetné kereskedelempolitikai érdekeit a szövetséges országokkal szemben, mivel minden kereskedelempolitikai fegyvert előre kiütnek a kezéből.* E helyütt kell emlékeztetni arra, hogy a semleges államok nemcsak a központi hatalmak fizetőképességének súlyos megrendülése miatt szenvednek károkat, hanem azért is, mert a közvetlen kapcsolatokban hátrányosabb gazdasági és kereskedelempolitikai helyzetbe kerülnek, mint a szövetséges államok.

Fontosnak vélem, hogy vigyázzunk Svédország teljes egyenjogúságára a Magyarországgal folytatott kereskedelemben, annál is inkább, mivel előre látható, hogy mindenképpen azoknak az államoknak lesz előnyük a jövőben, amelyek összetőkájük nagysága következtében* abban a helyzetben lesznek, hogy az ország valutájának gyengeségét és nehéz gazdasági körülményeit kihasználva befektetéseket eszközöljenek és hosszú lejáratú hiteleket nyújtsanak neki kedvező feltételekkel.

Olaszország és Anglia részéről olyan törekvés figyelhető meg, hogy állandó érdekelt-ségüket biztosítsák a nagy magyar vállalatoknál. Így például olasz bankok részvényeket szereztek egy sor magyar vállalatnál; a hajózási társaságoknál, a szállítmányozási vállalatoknál és a faipari cégeknél, maguknak biztosítva a döntő befolyást ezekben a társasá-

A két * közé eső sorokat a svéd külügyminisztérium illetékese a margón függőleges vonallal megjelölte.

gokban. Anglia legfőképpen a dunai hajózásban érdekelt, és a Troubridge admirális által vezetett Duna Bizottság ideiglenes székhelye Budapesten van. Hasonlóképpen érdeklődés mutatkozik angol részről a budapesti kereskedelmi kikötő már régóta tervezett kiépítése iránt, amely nagy jelentőségű lehetne az egész balkáni forgalomra nézve.

A külföld számításai arra épülnek, hogy Magyarország nagy nehézségei ellenére egészséges jövőnek néz elébe. Az ország kedvező fekvése és természeti gazdagsága, továbbá lakosságának fizikai és erkölcsi tulajdonságai miatt ez a remény jogosnak tűnik, de nem szabad eltitkolni, hogy rendkívül súlyos problémákat kell megoldania. Nem szölok e helyütt a társadalmi kérdéstről és az egész Európát még mindig fenyegető bolsevista veszélyről. A legégetőbb, jellegzetesen magyar probléma abban áll, hogy olyan területet birtokol, amely gazdasági életlehetőséget kínál, ugyanakkor olyan helyzetbe kerül, hogy békés és barátságos kereskedelmi kapcsolatokat építhet ki szomszédaival. Egy ilyen Magyarországon legelőször az állam pénzügeit kell rendezni.

AZ ÁLLAM PÉNZÜGYEI ÉS A BÉKESZERZŐDÉS

A háború előtt Magyarországnak 21 millió lakosa volt 2400 millió koronás bruttó költségvetéssel, amely összegből le kell vonni az állami üzemek 840 milliót kitevő kiadásait, így a tényleges kiadások összege 1560 millió korona volt. A hat és fél milliárdra rúgó államadósság 336 millió korona kamattörlesztést tett szükségessé. A kamatfizetés ma több mint nyolcmilliárd, az állami üzemek ráfizetések lettek, és az államadósság 55 milliárdra nőtt. Ugyanakkor a békeszerződés-tervezet az ország lakosságát 19 millióról 8 millióra csökkenti, úgyhogy a jövőben Magyarországra adófizetésre képes lakosainak számát mindössze 3 844 000-re becsülhetjük. Az egy főre jutó államadósság 131 korona volt, az új kamatfizetési kötelezettség miatt azonban a fejhányad eléri a 720 koronát, mert az államadósság meghaladja majd a 60 milliárdot, egyrészt az ország ama kötelezettsége miatt, hogy váltsa be külföldön rekedt bankjegyeit, másrészt az újjászervezés első ráfordításainak köszönhetően. Ez annyit jelent, hogy 8000 korona jut egy főre. Az egy lakosra számított államadósság a háború előtt:

Németországban	312,50	márka
Nagy-Britanniában	313,40	márka
Franciaországban	664,40	márka
Olaszországban	334,28	márka
Oroszországban	117,83	márka.

Ezzel szemben az egy főre eső adóteher:

Németországban	62,76	márka
Nagy-Britanniában	106,60	márka
Franciaországban	96,90	márka.

Egy ekkora adóteher elviselését még problematikusabbá teszi az, hogy a békeszerződés-tervezet meghatározatlan, de bizonyosan igen nagyra méretezett összeget irányoz elő jóvátételre, s az antant nyitva hagyja azt a lehetőséget, hogy lefoglaljon minden magyar vagyont, ami a jövőbeni külföldön található. Ez annál is keservesebb, mert a régi Magyarországnak 2/3-a külföld lesz, és főképpen a főváros lakosságának, továbbá a budapesti részvénytársaságoknak jelentős vagyontárgyaik vannak az elszakítandó ország-részekben.

Ezen túlmenően: a békeszerződés előrángat háború előtti tartozásokat az antantországoknak, amelyeknek kifizetése ezeket az adósságokat kereken tizenötszörösére növeli.

Ezeknek a teljesíthetetlen határozatoknak a megvalósítását átengedik a Jóvátételi Bizottságnak; a lehetetlent talán elengedik. Ez azonban nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a nevezett bizottságtól, illetve a politikai tényezőktől, végső elemzésben a világpolitikai helyzettől teszik függővé, milyen mértékben tudnak érvényesülni Magyarországon az újjáépítést végrehajtó erők; mennyiben tud eleget tenni Magyarország régi kötelezettségeinek; radikálisan vagy kevésbé szélsőséges eszközökkel kell-e megvalósítani a devalvációt, hogy az ország újjáépítése lehetővé váljék. Ma azonban még senki nem láthatja előre, hogy milyen mértékű lesz a Jóvátételi Bizottság döntési joga, s hogy milyen módon lehet keresztülvinni mindazoknak a problémáknak a megoldását, amelyek szilárd politikai és gazdasági állapotokat eredményezhetnek.

Fogadja Őkegyelmessége legalázatosabb tiszteletem kifejezését
Alex Fleisch

Őexcellenciája
Johann HELLNER
Királyi Külügyminiszter

Stockholm

*

Consulat de Suède
à Budapest
No. 61.

Budapest, 1921. Június 11.

Évi jelentés 1920.

Kegyelmesség!

Alulírott konzulátus az elmúlt év folyamán bátorkodott több ízben jelentést tenni a magyarországi gazdasági élet eseményeiről és a magyar kormány rendelkezéseiről. A politikai és gazdasági viszonyok lázas gyorsasággal bekövetkezett megváltozása nem növeli meg az érdeklődést egy olyan évi jelentés iránt, amelyik szükségképpen visszatekint az elmúlt időszakra. Mindazonáltal nem csupán kötelességérzetből küldöm el, hanem azért is, mert hiszek abban, hogy éppen a jelen pillanatban tudósíthatok a fejlődés élesen kirajzolódó új szakaszáról. Ez akkor kezdődött, amikor a román csapatok 1920 áprilisában visszavonultak a békeszerződésben előírányzott új határaik mögé. Először vált lehetővé a megmaradt Magyarország gazdasági életének konszolidálása és újjáépítése, amely akkor fog véget érni, amikor a Magyarország, valamint Anglia és Olaszország által már ratifikált békeszerződés Franciaország ratifikációja után életbe lép. A végleges békeállapot lehetővé teszi a gazdasági helyzet megszilárdítását azokkal a terhekkel együtt, amelyeket a békeszerződés előír, de remélhetőleg olyan előnyökkel is, amelyeket a béke nyújtani tud.

ÉLELMEZÉSI HELYZET

Amint majdnem egész Európában, Magyarországon is a legsúlyosabb gazdasági gond a lakosság ellátása volt a legszükségesebb hétköznapi fogyasztási cikkekkel. Az 1919-es betakarítás idején uralkodó politikai zűrzavar s méginkább a román megszálló hadsereg nagyszabású rekvirálásai lehetetlenné tették a hazai ellátást a belföldi termelésből, ezért 1920. február–márciusban először kellett behozni búzát Dél-Amerikából. Egyidejűleg jelentős mennyiségű konzervhúst importáltak, különösen a viszonylag olcsó amerikai marhahúst, néhány ezer tonna, szintén amerikai gyártmányú disznózsírt, faggyút, növényi eredetű zsírokat, kondenztejet Amerikából, svájci, dán és holland velőt.

Az 1920-as esztendő gyenge közepes termése enyhítette a helyzetet, így a fent nevezett cikkek behozatala az év vége felé megszűnt, sőt a mezőgazdaság melléktermékeiből mutatkozó felesleget a kivitel rendelkezésére lehetett bocsátani. Ez az export még egyáltalán nem volt jelentős, ami a kiviteli engedélyek nehézkes kezelésére és az ezzel összefüggő kiviteli illetékekre is visszavezethető. Mindenesetre valamennyi finomlisztet (nullás lisztet), kukoricát, zabot, babot, kölest, mákot, vetőmagot és vágóállatot szállítottak ki, főként Ausztriába, Cseh-Szlovákiába, Lengyelországba, Németországba, Svájcba és Olaszországba. A belső ellátást e kiviteli tevékenység nem károsította, a jelentékeny kiviteli vámok és a magas fuvar költségek ezeknek a cikkeknek a belföldi árait lényegesen a világpiacon alatti szinten tartották. A városi lakosság megfelelő kenyérellátása ez év tavaszán ismét nehézségeket okozott, ezért újból amerikai búzát hoztak be kisebb mennyiségben. (Eddig 4500 tonnát.) Erre a lépésre mégsem a legutóbbi szükség készítette Magyarországot, hanem inkább az a törekvés, hogy ne használjanak kukoricalisztet a kenyérsütéshez, és elkerüljék a szigorú rekvirálási intézkedéseket, mivel mindkettő szomorú emlék a háborús és forradalmi időkből. Ezért részesíteték előnyben ezt az önmagában csekély pénzügyi áldozattal járó jelentéktelen gabonabehozatalt.

Általában elmondható, hogy a jelentős tárgyat képező időszakban az élelmiszer egyre inkább pénzkérdés lett. Nem az élelmiszerek vagy egyéb cikkek abszolút hiánya, hanem a mélyre zuhant magyar valutában kifejezett, hihetetlenül magas árszint képezi akadályát annak, hogy a lakosság széles rétegeit kielégítő mennyiségben lássák el. Ősszel és a tél elején, amikor a magyar korona mélyponton állt, s amikor egy svéd koronáért 150 magyar koronát kellett fizetni, ráadásul a világpiacon a árak is elérték a tetőpontot, a magyarországi helyzet is kritikus volt. Ez az évszak a ruházati cikkek behozatalát – ezek többségét tekintve Magyarország behozatalra volt utalva –, továbbá a hasonlóképpen Cseh-Szlovákiából importált fa és szén beszerzését parancsoló szükségessé tette. A világpiacon a árak csökkenése és a január végétől bekövetkező javulás a magyar korona árfolyamát tekintve oda vezetett, hogy az árak erősen lecsökkentek. De még ez sem elegendő ahhoz, hogy a lakosságot az 1914-es életszínvonalnak akárcsak a feléhez is közelebb hozza. Ehhez járult az, hogy egyidejűleg rosszabbodtak a kereseti lehetőségek is.

Ennek az évnek az eleje óta az egyik budapesti napilap, a PESTER LLOYD havonta közli a drágulásnak az adatait 61 árucikk és a szolgáltatások árai alapján. Az 1914. júliusi árakat 100-nak véve, átlagos árakat számítva az első 5 hónapra vonatkoztatva a következő drágulási mutatók adódtak:

1921. január	6800
február	6400
március	5200
április	4400
május	4100

Megjegyzendő, hogy a magyar korona belső vásárlóereje nem süllyedt olyan mélyre, mint diszázsiója az arannyal szemben napjainkban, de ha a belső vásárlóerőt az utolsó békehónapéval hasonlítjuk össze, a csökkenés már jelentősebb, mint a papírkoronának az aranykoronával szembeni értékcsökkenése. Míg a vásárlóerő 1/41, a papírkorona ma kb. 1/39 aranykoronát ér. Figyelembe kell azonban venni, hogy mindezek dacára az átlagos árszínvonal Magyarországon alacsonyabb, mint a világpiacon, mivel itt az aranypénz 1914. júliusi vásárlóerejének alig 2/3-ával rendelkezik.

A viszonyok fentebb vázolt javulása ellenére majdnem elviselhetetlen terhet jelent a magyar lakosság számára az, hogy átlagosan negyvenegyszeresét kell fizetnie a békebeli áraknak.

Ilyen körülmények közt nagy jelentősége volt a külföldi segélyakcióknak, különösen az Egyesült Államok és Hollandia ajándékozott ruhaneműket sok száz millió értékben és küldött nagy mennyiségű élelmiszert. Hollandia és Svájc sok magyar gyermeket látott vendégül. A legjelentősebbek közé tartozik a svéd segélyakció is, amely vendégszeretetet nyújtott gyermekeknek, továbbá különböző budapesti iskolákban a tanulók étkeztetésével és felruházásával, szeretetadományok, főként ruházati cikk szétosztásával számos intézménynek és magánszemélynek sok keserű nyomort enyhített. Az emberszeretet jegyében felajánlott adományokért mély hálát kaptak cserében.

MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS

Az 1920-as termés még magán viselte azoknak a politikai nehézségeknek a jegyeit, amelyek közt az előkészületi munkák folytak. A románok állat- és géprekvirálásai, a szén és nyersanyag hiánya a föld rosszabb megmunkálását, hiányos vetést eredményezett, majdnem mindenütt hiányzott a megfelelő trágyázás. A tavaszi aszály sok vidéken károkat okozott. Ilyen feltételek között csak gyenge termést tudtak betakarítani, azonban az árak emelkedése előnyösen hatott a mezőgazdasági üzemek termelékenységére, bár az utóbbi hónapokban bekövetkezett áresés kényes helyzetbe hozta azokat a gazdákat, akik nem időben adták el termékeiket, főként a magas munkabéretet fizető bortermelőket. Általánosságban szólva azonban a magyar mezőgazdaság jól meg van alapozva, ezért megállapítható, hogy részint vásárlás, részint saját előállítás segítségével fokozatosan kitöltik azokat a nagy réseket, amelyeket a háború és a román megszállás ütött a mezőgazdasági üzemek felszerelésén.

Továbbra is bizonytalansági tényező a mezőgazdaság számára a földreform. Kívánatos lenne, hogy véglegesen megoldódjék ez a kérdés, amelyik az utóbbi években oly nagy mértékben befolyásolta Magyarország egész gazdasági életét. Eddig csupán egy részletkérdése van megvalósulóban, ugyanis azoknak a katonáknak, akik különösen kitüntették magukat a háborúban, vagy özvegyeiknek és árváiknak átlagosan 15 holdat (10 hektárt) kitevő parcellát juttatnak. A kérdés végleges rendezésére a vagyonszármazékos törvénnyel összefüggésben kerül sor. Úgy tervezik, hogy a földbirtok a maga vagyonszármazékosát nem pénzben, hanem természetben, azaz földben rója le, és pedig úgy, hogy előreláthatólag birtokának 1/5-ét átengedi az államnak. Ez utóbbi viszont az így szerzett földterületet napi áron a paraszti lakosság kezébe juttatja, amikor is a vételár részletekben kerül kifizetésre. Az államnak is gondoskodnia kell azonban arról, hogy ez a reform valódi segítség legyen és ne okozzon nagy károkat a termelésben olyképpen, hogy kölcsönt biztosít a parcellatulajdonosoknak épületek létesítésére, állatok beszerzésére stb. Ha ez nem így történik, a falusi lakosság csak korlátozott mértékben tart majd

igényt a földre. Sőt, sok helyütt az a vélemény vált uralkodóvá, hogy a reformnak a föld ingyenes kiosztását kellene jelentenie. Mindenesetre az árak bizonyos stabilizációján kívül ennek a kérdésnek a megoldására van szükség ahhoz, hogy a mezőgazdaság elszánja magát a nélkülözhetetlen beruházásokra, hogy a földek hozamát a békeidők színvonalára emelje.

Az 1921-es terméskilátások: búzából jó közepes, rozsból gyenge közepes várható. A téli árpa szépen fejlett, de a nyári vetés erősen megsínylette az eső hiányát. A zab szintén elmaradt a fejlődésben az aszály miatt. A kukorica, a burgonya és a cukorrépa általánosságban jól megnőtt, de további fejlődésük a csapadék elmaradása következtében gyengébbnek ígérkezik. Egy kiadós eső még idejében jönne. Repceből gyenge termést várnak, azonban a hüvelyesek, a kender és a len állapota kielégítő. A dohány éppen kiültetés alatt, a szárazság miatt nehezen csírázik. A lóhere és lucerna esetében gyenge közepes hozamra lehet számítani. Az alföldi szőlőskertek jól átteleltek, az északi dombvidéken ezzel szemben nagyobb fagykárokat jeleztek. Ennek megfelelően északon gyenge közepes, az Alföldön kiadós termés várható.

IPAR

A beszámolási periódus kezdetén szén- és nyersanyaghiány akadályozta a meglévő berendezések kihasználását. Ott, ahol különben lett volna lehetőség az utóbbiak bővítésére, a befektetések nagy költségei elriasztottak. A fokozatosan megélénkülő kereskedelmi élet az ősz folyamán az ipar számára is konjunktúrát teremtett. Ennek azonban újév táján vége lett az árak esése következtében, a legtöbb részvénytársaságot erősen sújtja a korábban beszerzett nyersanyag magas ára, a viszonylag tetemes bérösszeg és a termékek rossz kelendősége.

Az Ausztriában jó eredménnyel működtetett, bér munkán alapuló kereskedelem Magyarországon nem járna a termelés jelentős kiszélesedésével. Részben azért, mert egyes iparágak itt kevésbé fejlettek, részben mert a nyugati államok, amelyek tőkét és nyersanyagot adhattak volna, távolabb fekszenek, s mert Magyarország elzártsága Cseh-Szlovákiától, Jugoszláviától és Romániától csak lassan oldódik. Újabbán egy kormányrendelet kezdeményezte a bér munkán alapuló kereskedelmet, legalábbis a malomipar számára oly módon, hogy a malmok tetszésére bízta, hoznak-e be gabonát és az ebből készített őrleményeket ismét kiszállítják-e anélkül, hogy bármiféle behozatali vagy kiviteli vám terhelné ezt a kereskedést. Remélhető, hogy ezáltal Budapest legjelentősebb malomipari vállalatai valamelyest ismét foglalkoztatva lesznek.

A cukoripar a legutolsó termés óta képes volt biztosítani az ország ellátását, csekély behozataltól eltekintve. Feltehető, hogy e feladatának teljesítése során megfelelően foglalkoztatják majd, a cukoripar meg tud felelni rendeltetésének.

A szeszgyártás a régi Magyarországon csak a belföldnek dolgozott, jelenleg feleslegei vannak a kivitel számára.

A nem a mezőgazdaságra épülő iparágakban valóságos újjáalakulást jelent a normális kereskedelmi kapcsolatok helyreállítása a békeszerződés által elszakított országrészekkel, amelyekkel mindig is élénk forgalmat bonyolítottak le egyrészt a nyersanyagok és félkész áruk beszerzésével, másrészt termékeik ottani elhelyezésével.

A tulajdonviszonyok szabályozásától is függ, hogy miképpen alakul részleteiben ez a kereskedelem az elszakított területeken fekvő ipari üzemekkel. Majdnem az összes nagyobb vállalat a magyar tőke tulajdonát képezte, és a társaságok központjainak szék-

helye az esetek többségében Budapesten volt. Az utódállamok azonban e vállalatok államosítását követelték oly módon, hogy a központokat az illető állam területére helyezték át. Felmerült az a követelés is, hogy a vállalatokon belüli többségnek nemzeti kezekbe kell kerülnie. Egyes esetekben ezt keresztül is vitték, de később már kevésbé éles formában követelték, így más megoldásra is volt lehetőség. A gazdaságpolitika eme megváltozása mindenekelőtt a tőkehiányra vezethető vissza, ami Cseh-Szlovákiában és még fokozottabban Jugoszláviában és Romániában figyelhető meg. Ez teljesen természetes, ha meggondoljuk, hogy az új államok létrehozása, illetőleg hatalmas új területek megszerzése a honi tőkét olyan feladatok elé állította, amelyek meghaladták erejét. Ez a körülmény a kompromisszumos megoldások útját egyengette, amely esetekben a részvénytulajdonnak többnyire csak egy kis része került nemzeti érdekeltségbe, legfőképpen az érintett utódállamok bankjaiba, de szerződés útján e kisebbségnek erősebb befolyást biztosítanak. Más esetekben a részvénytulajdon egy részét a szövetséges hatalmak vagy semleges csoportok érdekeltségeire ruházták át, hogy e védelem alatt elkerüljék a további követeléseket és megvédjék magukat bármiféle ellenséges beavatkozástól. Ez az utóbbi mozgás azonban nem csupán a politikai viszonyokban gyökerezik, hanem gazdasági okokból kifolyólag is szükségessé vált, mivel a háború és forradalom által meggyengített Magyarország, illetve magyar tőke nem tudja kielégíteni a korábban hozzá tartozó vállalatok pénzügyi követeléseit. Kiváltképp akkor, ha a pénzügyi szükséglet olyan valutában jelentkezik, amelyik értékesebb a magyarnál.

A mai Magyarországon maradt vállalatok esetében is számos tárgyalás volt külföldi tőketulajdonosokkal, mindazonáltal az ipari vállalkozásokban nem állapítható meg olyan nagystílű külföldi részesedés, mint a pénzügyi intézetekben.

A magyarországi szénhelyzetről Hegyeshalmy kereskedelmi miniszter néhány hónappal ezelőtt kijelentette a parlamentben, hogy az ország évi szénszükséglete egykori határai közt, az 1913-as esztendőben kerekén 15 000 000 tonnára rúgott. Ebből a hazai bányászat 10 000 000 tonnát fedezett, a többit külföldről, főként a morva-sziléziai és a felső-sziléziai szénmedencékből szerezték be. Igen óvatosan kalkulálva, figyelembe véve azt, hogy a vonatközlekedés és a világítás korlátozva van, a mai Magyarország szénszükségletét 6 730 000 tonnára becsülhetjük. Az itt található bányák ebből mintegy 5 500 000 tonnát termelnek ki, s ha eltekintünk a Bécs áramellátásához szükséges, Nyugat-Magyarországból származó barnaszén viszonylag jelentéktelen mennyiségű kivitelétől, az importszükséglet 1 230 000 tonna, mégpedig kőszénből, mivel ilyenrel az ország nem rendelkezik. 1920-ban ennek a mennyiségnek csak töredékét, mintegy 80 000 tonnát hoztak be. Ennek az évnak az első hónapjaiban a helyzet azonban javult, 1921. január 1-től április 30-ig már 100 000 tonna volt a behozatal, s ily módon lehetővé vált, hogy nagyobb mértékben gyorsvonatokat is közlekedtesse Magyarországon. A belföldi szén tonnája jelenleg 1000–1400 koronába kerül, a külföldié 2400–2800 korona. Amerikai szén behozataláról nem lehet szó, mert az ára lényegesen magasabb. Az importálandó kokszt mennyiségét 195 000 tonnára becsülik.

KERESKEDELEM

A beszámolási periódusban a kereskedelmi tevékenységnek mind bel-, mind külföldön számos nehézséggel kellett megküzdenie. Belföldön erősen érvényesült a szövetkezetek konkurenciája. Az Országos Központi Hitelszövetkezet és a legjelentősebb fogyasztási szövetkezet, a HANGYA a kormány támogatásával s kezdetben a magyar mezőgazdák

legfontosabb értékesítési szövetkezetének a bevonásával megalapították a Futúrát, a magyar szövetkezetek áruforgalmi részvénytársaságát. Ezt a társaságot bízták meg mindazoknak a kereskedelmi ügyleteknek a lebonyolításával, amelyeknek az áruforgalomban fennálló korlátozások miatt monopoljellegük van. Megkapta mindenekelőtt a gabona begyűjtésének és a kompenzációs szerződések lebonyolításának feladatát. E nagyszabású szervezet mellett más egyesületek, így például a Véderő Egyesület, a nyugállományú katonatisztek országos egyesülete és mások fejtettek ki kereskedelmi tevékenységet. A kiviteli és behozatali engedélyek szétosztásánál elsősorban ezeket az egyesületeket vették figyelembe azért, hogy kárpótolják tagjaikat, akiknek az állam nem tud megfelelő nyugdíjat vagy egyéb ellátást nyújtani.

A külkereskedelemben nehézségek keletkeztek a külföldön hozott rendelkezések, az áru- és személyforgalomnak a szomszédos államok, különösen Románia és Jugoszlávia által végrehajtott korlátozása következtében. Amikor június folyamán az osztrák szociáldemokrata munkások bojkottot szerveztek Magyarország ellen, és ennek kormánya ellenbojkottal válaszolt, úgy tűnt, hogy az ország majdnem teljesen el volt zárva a külföldi kapcsolattól.

De még ebben a kritikus időpontban is jól bevált a nemzetközileg biztosított dunai közlekedés. A bojkottot fokozatosan egyre több és több helyen áttörték, mígnem egészen fel kellett adni. A kiviteli és behozatali engedélyek valamivel liberálisabb kezelése, továbbá a szomszédállamokkal lebonyolított forgalomban bekövetkezett könnyítések – az erős áremelkedéssel együtt – konjunktúrát teremtettek a kereskedelem számára. Egészen újévig, amikor is az árzuhanás és a fogyasztók visszahúzó magatartása komoly válságot idézett elő. Azonban még ezeknek a nehézségeknek is volt előnyös oldaluk a régi településű kereskedelem számára, az újonnan keletkezett vállalatok viszont megértették, hogy a szakértelemre és a gyors, hatékony mozgásra nagy szükségük van annak érdekében, hogy tevékenységüket még a visszaesés időszakában is folytassák. Ugyanakkor a közvélemény számára is világossá lett – ez kereskedelemellenes beállítottságú volt a háború alatt, valamint a forradalmak időszakában előtérbe került fekete kereskedelem és áremelés számos jelensége miatt –, hogy egy mozgékony, független kereskedelem lehetőleg akadálytalan kibontakozása nemzetgazdasági szükséglet.

Amióta Hegedűs pénzügyminiszter liberálisabb kereskedelmi politikát helyezett kilátásba, a kormány számos áruajtának szabadabb forgalmat engedélyezett és a már említett kedvezményezett szervezeteken kívül kereskedelmi cégek alakítását is engedélyezte.

Az 1921-es aratás termékeit a belöldi forgalomban már szabadon lehet értékesíteni, és csupán egy korlátozott számú, gazdaságilag gyenge fogyasztói réteg számára kell jegyrendszer segítségével biztosítani a kenyér- és lisztellátást. De még az ehhez szükséges gabonát sem rekvirálás útján kell előteremteni, a malmok bocsátják a kormány rendelkezésére, aminek ellentételezéseként magasabban állapíthatják meg egyéb liszttermékek árát. A kivitel szabadá tétele azonban egyelőre nem lehetséges annak érdekében, hogy a belöldi árak ne szökjenek fel a világgpiaci árak szintjére.

Magyarország külkereskedelmi forgalmát a beszámolási időszakban túlnyomórészt a közelebb fekvő országokkal bonyolította le. Ahogy már említettük, a jugoszláv és román határon átmenő export és import még mindig nagy akadályokba ütközik, így például csak néhány hete sikerült ismét megindítani a postaforgalmat Romániával. Cseh-Szlovákiával már 1920 ősze óta élénk a gazdasági kapcsolat, többek közt fát, vasat, kőszent, textilárukat és papírt hoztak be nagy mennyiségben gyapjú és mezőgazdasági termékek ellenében. Ausztria foglalta el az első helyet a kereskedelmi forgalomban, egy-

részt az élénk cserekereskedelem következtében, amelynek keretében osztrák ipari termékek cserélődtek a magyar mezőgazdaság terményeire, és magyar barnaszemet szállítottak, másrészt Bécsnek mint tranzitállomásnak jelentősége folytán, ahonnan a magyar fogyasztást tengerentúli termékekkel látták el. A távolabbi helyekkel folytatott kereskedésben az 1919-ben vezető Olaszország mellé az északi kapcsolat lépett; Németország élénk termelésével ismét bevonult Magyarországra iparának valamennyi cikkével, sőt Hamburg és Bréma is részben visszanyerte régi jelentőségét, ugyanis ezekbe a kikötőkbe a tengerentúli fuvardíjak jóval kedvezőbbek voltak, mint Olaszországban, és a hosszabb vasúti szállítás magasabb költsége sem egyenlítette ki ezt az előnyt. A tengeri fuvarozás visszaesése és a vasúti szállítás egyidejű megrágulása Triesztet ismét viszonylag kedvezőbb helyzetbe hozta. Németország után Hollandiának volt jelentős részesedése a magyarországi behozatalban, és ez az ország felvevőképesnek bizonyult bizonyos magyar kiviteli cikkek, így például bútor, műtárgyak stb. számára.

Svédország is sokoldalú kapcsolatokat épített ki Magyarországgal, jelesül svéd papírt szereztek be. A legtöbb iparcikk esetében azonban az olcsóbb német, osztrák és cseh konkurencia megakadályozta a forgalom kibontakozását. A Magyarországról Svédországba irányuló szállítások közül a konzulátusnak különösen a vetőmagvak exportja vált ismertté.

Sajnos nem áll rendelkezésre megbízható statisztika a magyar kereskedelmi forgalomról. Alulírott konzulátus április 15-i keltezésű alázatos irományában már jelentett azokról a közleményekről, amelyek mennyiségi mutatókat közölnek az 1920 első félévére vonatkoztatott be- és kivitelről, továbbá tájékoztatnak a magyar vámbevételekről. Az elmúlt napokban mindenesetre megjelent egy használható kimutatás a külkereskedelemtől, de ez 1915-re és 1916-ra vonatkozik. A számok érdekesen illusztrálják azt a tényt, hogy a külkereskedelmi forgalom még a hadigazdaság keretei között is nagyobb szerepet játszott, s hogy a semleges államok összehasonlíthatatlanul fontosabb beszerzési forrássokká váltak, mint amilyenek a háború előtt voltak.

Év	Behozatal	Kivitel
	millió koronában	
1913	2075	1904
1914	1829	1757
1915	2537	2047
1916	3197	2368

Mindazonáltal a számok növekedése elsősorban az árak emelkedésére vezethető vissza, mert a mennyiségek csökkenő tendenciát mutatnak. Különösen az 1916-os kivitelnél mutatkozik meg ez, amely mindössze 38,9 millió mázsát és 2818 darabot tett ki, szemben az 1913-as 70,8 millióval és 9209-cel.

A fő áruféleségek szerinti

Év	Behozatal		Kivitel	
	millió koronában			
	1913	1916	1913	1916
A föld termékei	225	385	760	544
Állati termékek	37	118	154	308
Ipari nyersanyagok	181	211	122	260
Félkészárúk	275	457	185	276
Készárúk	1163	1707	233	462

A legfontosabb behozatali cikkek voltak 1916-ban: pamutszövet, gyapjuszövet, bőr-árúk és cipő, vasárúk, nyers bőr, gépek, kávé, fémek, dohány és papír, szarvasmarha, készruha, selyem, ásványolaj és kötöttáru.

A kivitel tárgyai: sertés, bor, szeszes italok, pamutárúk, tojás, bőr, szarvasmarha, szárnyas, kender, ló, állati zsiradék, szappan, bútor, baromfi, hús, főzelék, gyapjuszövet, gyümölcs és gyapjú.

A magyar-svéd kereskedelmi forgalom megélénküléséről a következő számok tanúskodnak:

Svédországból Magyarországra behoztak:

Év	Millió koronában		
	1913	1915	1916
Papír	0,01	0,70	7,45
Kávé	—	0,60	4,97
Gépek	0,30	1,20	3,21
Papírgyártó gép	—	0,09	1,95
Bőrök és szőrme	—	—	1,59
Gyapjuszövet	—	—	1,33
Fémek	—	—	1,30
Gyufa	—	—	1,25
Friss hús	—	—	1,18
Kakaóvaj	—	—	1,00
Bőrárúk	—	—	0,86
Nyersvas	—	0,70	0,80
Vasérc	—	—	0,60
Rézérc	—	—	0,60

továbbá tea, fakátrány, kakaóbab és kenőzsírok.

A Svédországba irányuló export 1915-ben 901 000, 1916-ban 970 000 koronát tett ki, ez utóbbi összegből 799 999 korona izzólámpákra esett.

Persze figyelembe kell venni, hogy békeidőben talán néhány svéd áru német vagy osztrák közvetítéssel jutott el Magyarországra, anélkül, hogy Svédországot mint előállító országot megjelölték volna. A háborúban azonban mindig az áru eredeti származását tudakolták.

A magyar korona elértéktelenedése és az áremelkedés miatt 1920 elején megszűnt a jelentősége az egész vámtörvényhozásnak, jöllehet már akkor a papírpénzben történő fizetésnél 200%-os vámfelárat kellett leróni. Mind a védővám szemszögéből, mind pedig – mindenekelőtt – az állami bevételek növelése céljából 1920 februárjában a vámfelárat 1100%-ra emelték; az ázsói 1920 májusában 1900%-ra nőtt. Az árukat 1920 februárjában kategóriákba osztották be, ezek mindegyikéért fontosságuk, illetve a hazai ellátás szempontjából vett szükségességük szerint 900–6900% vámfelárat kellett fizetni.

A magyar korona javulása után illuzórikussá vált a legmagasabb tarifa, mivel mindenkinek előnyösebb volt a vámokat készpénzben megfizetni. Az érdekeltekkel folytatott hosszás tárgyalások után június 1-i érvényességgel új tarifát vezettek be, amely három kategóriát állított fel 1100, 1900 és 3400%-os vámfelárral. E rendelkezés részleteiről alulírott konzulátus június 7-i jelentésében számolt be.

KÖZLEKEDÉSÜGY

A magyarországi áru- és személyforgalom 1920 elején siralmas állapotban volt, a háború és a forradalmak az összes vasúti berendezést tönkretették, és a románok rekvirálásai után a minimumra zsugorodott a használható gördülőanyag. A háború kitörésekor a magyar államvasutak 4778 mozdonyal, 110 000 tehervagonnal, 4725 személykocsival és számos különkocsival rendelkeztek. A románok lefoglaltak 1292 mozdonyt, 2006 személykocsit, 28 916 tehervagont és 2379 tartálykocsit. Ezt és a háborús veszteségeket számítva maradt 2755 mozdony, de ebből 1919 végén csak 410 volt használható állapotban; 35 000 tehervagon, 27 000 felhasználható; végül 2031 személykocsi, ebből 615 volt hasznosítható.

A magyar államvasúti igazgatóságnak az év folyamán mégis sikerült fokozatosan jobb körülményeket teremtenie: a rendelkezésre álló gördülőanyagot alaposan felújította és új beruházásokat is eszközölt. Hasonlóképpen a megnövekedett belföldi széntermelés és a külföldi szén behozatala élénkebb forgalmat tett lehetővé. Az eredetileg heti három alkalommal közlekedő személyvonatokat ismét naponta indíthatták útnak, csupán a vasárnapi közlekedésben vannak bizonyos korlátozások. Ismét expresszvonatok közlekedtek Bécsbe, később Romániába, június elsejétől kezdve pedig gyorsvonati összeköttetés létesült egyrészt Prágával és Berlinnel, másrészt Belgráddal.

Az áruforgalomban is rendszeressé vált és felgyorsult a vagonok rendelkezésre bocsátása és a szállítás, úgyhogy a magyarországi viszonyok már közelítenek a megszokotthoz.

A dunai közlekedés iránt főként Anglia érdeklődik, a Nemzetközi Duna Bizottság angol tagja, Troubridge admirális fáradhatatlanul dolgozott az összes akadály elhárításáért. Az angol tőke részt vett minden nagyobb dunai gőzhajózási társaságban és közlekedést hozott létre köztük, amit bizonyos üzemtechnikai megállapodások követtek. A békében elhanyagolt személyszállítás általánosan kedvelt közlekedési eszközzé lett annak következtében, hogy a járatok rendszeresen közlekednek viszonylag alacsony díj-szabással. Az egyetlen főútvonalon a postahajókon kívül ismét közlekednek gyorsgőzhajók Bécsből Pozsony érintésével Budapestre s innen közvetlenül tovább Belgrádba. Az

áruforgalom is szabályosabb lett a magyar Duna-szakaszon; kétségtelen, hogy a Cseh-Szlovákiába, Ausztriába és Németországba tartó jugoszláv gabona átmenő forgalmának különösen nagy a jelentősége. 1920 első felében a magyar Duna-szakaszon 531 761 utast és 155 697 tonna árut szállítottak.

A posta- és távíróforgalom is megjavult, megbízhatóbbá vált, és bár a technikai nehézségeken túl még cenzúrarendeletek is nehezítették, a jelenlegi lebonyolítás közeledik a normális állapotokhoz. Ezen a területen is további befektetéseket irányoztak elő.

PÉNZÜGYI VISZONYOK

A beszámolási periódusban egyetlen más vállalkozási ágazat sem sokszorozta meg a tevékenységét oly nagy mértékben, mint a bankok. Az áremelkedések következtében az üzleti ügyek lebonyolítása sokkal nagyobb összegeket követelt, mint korábban. Mind az ipar, mind a kereskedelem gyakran volt kénytelen igénybe venni a bankok közreműködését üzletkötések alkalmával, hogy az ezekhez szükséges tőkét felhajtsák, így a pénzintézetek úgyszólván minden jelentősebb üzletben társérdekeltté váltak. A bankok tevékenységének második jövedelmező forrása volt a devizakereskedelem, amely azért játszott különösen nagy szerepet Magyarországon, mert a korábbi Osztrák–Magyar Monarchia 53 millió lakosa közül 45 millió valutáris szempontból is el van szakítva az országtól. A tőzsdei papírok forgalma is a többszörösére nőtt, és a kibocsátásuk is meglénkült.

A bankok megnövekedett jelentősége azzal a következménnyel járt, hogy a külföldi tőke érdeklődése elsősorban e vállalkozások felé fordult. A Banca Commerciale vezetése alatt álló olasz tőke részt vett a három nagyobb bank fúziójából létrejött Magyar–Olasz Bank megalapításában; az angol Marconi-csoport a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság Angol–Magyar Bankká történt átalakításában, a francia Schneider–Creuzot-csoport pedig a Magyar Általános Hitelbank alaptőkeemelésében.

Jóllehet a tőzsdeforgalom normális funkciója megtört a forradalmi időszakban, 1919 őszén korlátozásokkal bár, ismét működésbe hozták. Gyorsan felvirágozott és a beszámolási időszakban mind a kötvények, mind a devizaforgalom tekintetében rekordszámokat ért el. A budapesti tőzsde 1920-ban a Giro- und Kassenverein közvetítésével 39 309 200 darab részvényt kezelt 29 991 265 700 korona értékben. Ezzel szemben 1918-ban 7 199 562 darabot 7 650 895 536 korona, 1913-ban pedig 1 082 350 darabot 610 172 714 korona értékben. Ez esetben nem vették figyelembe a szintén sokszorosára növekedett forgalmat a bankok és ama kötvények forgalmazása között, amelyeket a tőzsdén nem jegyeztek.

Persze a legális forgalom mellett rendkívül kiterjedt spekulációs ügyletről is van tudomásunk, a tőzsdéspekuláció a lakosság legszélesebb rétegeit átfogta. Mivel a létfenntartás megdrágult, és lehetetlen volt megfelelő álláslehetőségeket találni széles lakossági rétegek számára, a tőzsdétől egyébként teljesen távol álló körökben is sokan kényszerítve érezték magukat arra, hogy spekuláció révén egészítsék ki jövedelmüket. Ameddig a magyar korona árfolyama néhány kivételtől eltekintve szinte napról napra csökkent, és a devizák és az értékpapírok reálértéke úgyszólván szabályszerűen emelkedett, a nyeresnek nagy volt az esélye. A meggyengült üzletmenet és a korona árfolyamának hirtelen megnövekedése az évnek a fordulóján gyors változást idézett elő, a tőzsdének néhány kritikus napot kellett átélnie. Mindenesetre sikerült elkerülni, hogy jelentősebb mértékben szüneteltek a kifizetéseket. A tőzsdei forgalom azonban erősen megcsappant,

azonfelül a tőzsdeügyletek megadóztatását lényegesen fokozták, minden egyes vásárlást és eladást számottevő adóval terheltek meg.

Az új részvények kibocsátása 1920 folyamán igen jelentős volt, bár ezt nemcsak bizonyos gazdasági fellendülésre, hanem a korona erős elértéktelenedésére is vissza kell vezetni. Kívánatos volt, hogy a névleges részvénytőke meghatározott viszonyba kerüljön a reális értékkel és forgalommal.

A kibocsátások mozgása az utóbbi években a következőképpen alakult:

Év	Újraalapított:			
	Bp.-en		Bp.-en kívül	
	a társ.-ok száma	részv. tőke millió koronában	a társ.-ok száma	részv. tőke millió koronában
1920	267	1269,7	115	140,09
1919	124	106	72	46
1918	316	480	383	374
1917	180	208	165	100
1916	111	211	72	22
1915	53	36	33	7

A budapesti új alapítások közül 430 millió tőke 4 új intézetre jut.

A pénzügyi célból alapított részvénytársaságoknál a tőkeemelések kitétek:

Év	Bp.-en	Bp.-en kívül
	millió koronában	
1920	1033,90	101,90
1919	8,15	8,80
1918	215,50	139,00
1917	320,15	170,00
1916	101,00	22,00
1915	—	2,90

Az ipari és kereskedelmi részvénytársaságoknál:

Év	Bp.-en	Bp.-en kívül
	millió koronában	
1920	1533	214
1919	38	18
1918	252	99,8
1917	316	91,8
1916	92	62,5
1915	70	9,7

Az alaptőke-emeléseknek ebben a statisztikájában a kibocsátott részvények névleges értékükön szerepelnek. A kibocsátások ársíója nem minden esetben ismert, de még ez a nem teljes összeállítás is Budapestre vonatkoztatva 968 milliós ársíót ad a pénzügyi és 1254 milliót az ipari és kereskedelmi társaságok esetében.

Az 1920-as esztendőben likvidáltak vagy csökkentették értékét egy 266,8 millió koronát kitevő tőkének, így az ársíó figyelembevételével 6250,4 millió koronára rúgó nettó többlet keletkezett, amelyet új tőkeként részvényekbe fektettek be. Ennek az összegnek a jelentősége még nagyobb, ha meggondoljuk, hogy a számok egészen 1918-ig egy 20 milliós Magyarországra vonatkoznak, míg ezt a tőkét egy nem egészen 8 millió lakossal bíró országban teremtették elő, bár a külföld jelentős részvételével.

Ha eltekintünk a bankjegyek lepecsételésekor előállott kisebb nehézségektől, a pénzpiac folyamatos maradt olyan mértékig, hogy kielégíthette a legális szükségletet. A kölcsönök kamatai azonban többé nincsenek alávetve a kereslet és kínálat napi játékának, ugyanis a bankok és a takarékpénztárak közös megállapodás útján egységesen állapítják meg azokat. Az első kereskedelmi váltóra rendszerint 6–7%-ra lehetett pénz kapni 1920 folyamán, az év végére a kamat 8–9%-ra nőtt. Mindamelllett a hitel feltételei az adósok fizetőképessége szerint különbözőbbek, mint valaha, mivel egyrészt a gyorsan változó viszonyok és a gazdasági válság miatt szigorúbban ítélik meg az adóst, másrészt ez a hitellezőnek is lehetőséget nyújt arra, hogy minden olyan esetben, amikor akárcsak csekély kockázattal kell számolnia, magasabb kamatlábbal, jutalékkal vagy az üzletben való részvétellel pénzét jobban forgassa.

A magyar korona nemzetközi értéke 1920 első felében fokozatosan csökkent. Csupán átmeneti javulást tud felmutatni az Osztrák–Magyar Bank által kibocsátott, Magyarországon fellelhető bankjegyek lepecsételése is magyar bélyegzővel, amelyet úgy hajtottak végre, hogy a betett összeg felét visszatartották és a tulajdonosnak cserébe állami bonokat adtak. A trianoni békeszerződés aláírása visszaadta a bel- és külföld bizalmát konszolidált viszonyok megteremtéséhez, és ez a korona árfolyamának hirtelen javulásához vezetett. Nagy reményekkel néztek továbbá egy jó aratás elébe. A nyár folyamán azonban ezek a remények füstbe mentek, a viszonyok normalizálódását növekvő importtevékenység egészítette ki. Különösen augusztusban süllyedt gyors ütemben a magyar korona értéke, és bár a deviza- és bankjegyforgalomnak már a háború óta fennálló állami szabályozása tovább éllezte a helyzetet, úgyhogy átmenetileg még a külföldi állampolgárok aktívái iránt is kereslet mutatkozott, semmilyen javulás nem következett be a korona értékvesztése tekintetében. Decemberben korábban elképzelhetetlenül alacsony árfolyamon jegyezték: 100 koronáért már csak 90 centime-ot adtak.

Hegedűs pénzügyminiszter nagyvonalú és energikusan végrehajtott pénzügyi programja, az exporttevékenység megélénkülése és az importnak a gazdasági válsággal összefüggésben bekövetkezett csökkenése, valamint a politikai viszonyok megnyugvása és egy elfogadható, közepesen jónak ígérkező aratás kilátásai: mindezek a tényezők a korona árfolyamának gyors növekedéséhez vezettek. Zürichben 2,85 svájci frankot adtak 100 koronáért, és a dollár értéke, amelynek paritása békeidőben 5 koronára rúgott, 700-ról 200 koronára esett vissza. A túlságosan gyors és feltehetőleg némely bankok intézkedéseivel is támogatott mozgásnak az utóbbi időben reakciója volt, a korona árfolyama 2–2 3/4 frank közt ingadozik. (100 korona értéke.)

Ez év május 1-től további jelentős előrelépés történt az önálló magyar valuta létrehozásához vezető úton. Az Osztrák–Magyar Bank lepecsételt bankjegyeit fokozatosan beváltják, méghozzá úgy, hogy nem vonnak le semmit a magyar állami bankjegyekből. Ezzel

a lépéssel végrehajtják azt a békeszerződésben előírányzott és a megváltozott politikai feltételek között elengedhetetlenné vált feladatot, hogy leválasszák a magyar valutát a volt közös osztrák–magyar valuta maradványairól. A magyar állami bankjegyet azonban, amely a koronára épül, csupán átmeneti szakasznak tekintik. Hegedűs pénzügyminiszter programja szerint az állami pénz valutáját ismét aranyalapra helyezett bankjeggyel kell felcserélni. Ma persze még nem lehet előre megjósolni, hogy ez mikor és milyen módosításokkal lesz megvalósítható. Mégis sokat elértek már azzal is, hogy az ország közhangulata szerint valószínűbb a magyar valuta megszilárdítása és javulása, mint újbóli tartós gyengülése.

AZ ÁLLAM PÉNZÜGYEI

Magyarország állami pénzügyeinek a fejlődése 1920 folyamán nem mutatott örvedetes képet. Az adóbevételek messze elmaradtak az óriási összegű kiadások mögött, és a különbözet fedezésére további hiteleket kellett felvenni a jegybanknál, ami szükségképpen a bankjegyforgalom növekedéséhez és a pénz értékvesztéséhez vezetett. Annak ellenére, hogy újabb adókat vezettek be és sokat vitatkoztak egy átfogó pénzügyi reform bevezetéséről. A döntő lépést azonban csak a pénzügyi programot kidolgozó Hegedűs pénzügyminiszter tette meg, amikor december közepén átvette hivatalát. Alulírott konzulátus december 28-i jelentésében részletesen tárgyalta ezt a programot. Azóta lépésről-lépésre megvalósították olyképpen, hogy a pénzügyek szanalásának az egyes vagyoni kategóriákra tervezett 15–25%-os megváltással kell megvalósulnia. A bankok pénzköveteléseinek, a külföldi devizáknak és értékpapíroknak, a belföldi részvényeknek és az árualapnak a lajstromozását törvényileg rendelték el, megvalósításuk folyamatban van. Eszerint hosszú évekre megvalósul az állampapírok kamatának mérséklése 3%-ra, és a földbirtok leadásának még ősz előtt meg kell történnie. Úgyszintén erélyesen végrehajtották az elmaradt jövedelmi adó, a háborús nyereségre kivetett adó és az évi vagyonadó – az 1917–1920-as évekre – behajtását. Ezekkel az intézkedésekkel sikerült megállítani a bankóprés működését március közepe táján, hogy az állam kiadásait folyó bevételekkel fedezzék. A pénzügyminiszter a jövőt tekintve is szerfölkött derülátó, az 1921–1922-es költségvetési évre a háborúban megszokottá vált sommás indemnitás helyett szabályos, részletes költségvetést fog a parlament elé terjeszteni; alulírott konzulátus nem fogja elmulasztani, hogy erről jelentést készítsen. A jó kezdet ellenére sem könnyű helyreállítani a magyarországi államháztartás egyensúlyát. Ha azonban a vagyonmegváltás helyes alkalmazásával lecsökkenetik az állam adósságát és tetemesen lejjebb szállítják a kiadásokat, különösen az improduktívakat, és egyidejűleg előrehalad a belső politikai konszolidáció, továbbá létrejön a békés, szabad forgalom a szomszédos országokkal, a magyar lakosság által a legnagyobb erőfeszítéssel viselt, rendkívül súlyos adóterhek meghozzák gyümölcseiket. És akkor Magyarország, amely a háború, a forradalmak és korábbi területének közel 2/3-ának elvesztése következtében gyógyíthatatlannak látszó sebeket kapott, az állami pénzügyek gyógyulásának, valamint a területén még mindig létező gazdag termelési lehetőségek kibontakozásának néz elébe.

Legalázatosabb nagyrabecsülésem kifejezésével
Fleisch

Őxcellenciájának

Oscar Ewerlöf királyi svéd követnek *Bécs* I.